

Eindrapportage

Evaluatiestudie naar het Regionaal Programma voortijdig schoolverlaten 2020-2024 van Ferm

Donya Yassine - Maxime van de Gevel - Inti Soeterik



Evaluatiestudie naar het Regionaal Programma voortijdig schoolverlaten 2020-2024 van Ferm



Eindrapportage



Donya Yassine
Maxime van de Gevel
Inti Soeterik

Met medewerking van:
Marit Verstappen
Ikrame Boukrina



Utrecht, januari 2025



Inhoud

1	Samenvatting	7	5	Resultaten: Jongeren en hun visie op het jongerenadviesteam	37
2	Inleiding	9	5.1.	Evaluatie maatregelen	37
2.1.	Wat is Ferm?	10	5.2.	Jongerenadviesteam	40
2.2.	Wat zijn de maatregelen van Ferm?	10	6	Conclusies en aanbevelingen	45
2.3.	Doel van het onderzoek	11	6.1.	Conclusies	45
2.4.	Onderzoeksvragen	11	6.2.	Aanbevelingen	49
2.5.	Aanpak en methoden van het onderzoek	12	Bijlagen		52
2.6.	Leeswijzer	13	Bijlage 1.	Functies stakeholders en experts	52
3	Inzichten uit de literatuur	14	Bijlage 2.	Topiclijst stakeholders	53
3.1.	Wat is voortijdig schoolverlaten?	14	Bijlage 3.	Topiclijst experts	54
3.2.	Oorzaken, risicofactoren en gevolgen	15	Bijlage 4.	Topiclijst en stellingen jongeren	55
3.3.	Preventieve maatregelen en factoren	17	Literatuur		56
3.4.	Curatieve maatregelen en factoren	20			
3.5.	Spanningen in vsv-beleid	23			
3.6.	Conclusie	25			
4	Resultaten: Stakeholders en landelijke experts	26			
4.1.	(On)bekendheid met Ferm en de maatregelen	26			
4.2.	Maatregel 1. Onderwijs Ondersteunen	27			
4.3.	Maatregel 2. Aansluiten bij Jongeren	28			
4.4.	Maatregel 3. Versterken Civil Society	31			
4.5.	Maatregel 4. Doorstroom	33			
4.6.	Plusvoorziening	35			

Samenvatting

Dit onderzoek betreft een evaluatie van het Regionaal Programma voortijdig schoolverlaten 2020-2024 van Ferm. Het onderzoek biedt inzicht in de ervaringen van regionale stakeholders en landelijke experts met betrekking tot de maatregelen uit het regionaal programma ter preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten. Daarnaast worden, vanuit het perspectief van diverse stakeholders, werkzame elementen van de maatregelen geïdentificeerd, verbeterpunten genoemd en besproken wat nodig is voor duurzame participatie van jongeren. Op basis van deze inzichten formuleren we aanbevelingen ter ondersteuning van het nieuwe Regionaal Programma voortijdig schoolverlaten 2025-2028 van Ferm. Dit onderzoek biedt tevens aanknopingspunten voor de oprichting van een jongerenadviesteam en doet aanbevelingen voor de aanpak ervan.

Voor dit onderzoek zijn verschillende onderzoeksmethoden ingezet. Allereerst is een literatuuronderzoek uitgevoerd. Dit literatuuronderzoek biedt inzicht in de oorzaken en gevolgen van voortijdig schoolverlaten en het huidige beleid. Vervolgens zijn vier focusgroepen gehouden met veertien stakeholders en drie landelijke experts, waarin de activiteiten van Ferm werden besproken aan de hand van semigestructureerde topiclijsten. Daarnaast zijn twee focusgroepen en twee interviews met jongeren georganiseerd om hun ervaringen, kennis en ideeën over de maatregelen van Ferm te verzamelen. In totaal zijn dertien jongeren gesproken, waaronder drie meiden en tien jongens in de leeftijd van 17 tot 25 jaar. Deze jongeren zijn met behulp van Ferm extern geworven via marketingbureau Brand/C.

De jongeren die aan dit onderzoek deelnamen, komen allen uit de omgeving waar Ferm actief is. Echter, niet iedereen voldoet aan de officiële definitie van een voortijdig schoolverlater. Een voortijdig schoolverlater wordt officieel gedefinieerd als iemand van 12 tot 23 jaar die zonder startkwalificatie – een havo-, vwo- of mbo-diploma niveau 2 of hoger – het onderwijs heeft verlaten. De meeste jongeren in dit onderzoek beschikken over een startkwalificatie, zoals een havo- of vwo-diploma, of zijn voortijdig gestopt met hun mbo- of hbo-opleiding. Vaak was hun motivatie om te stoppen de wens om zich volledig te richten op het opzetten van een eigen onderneming. Hoewel de inzichten van deze jongeren waardevol zijn en hun input is meegenomen in deze studie, geeft dit niet het volledige perspectief weer van de bredere groep voortijdige schoolverlaters, zoals jongeren die het onderwijs verlaten zonder verdere opleiding of werk. Dit vormt een belangrijke kanttekening bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten.

De resultaten laten zien dat de meeste betrokkenen onvoldoende bekend lijken te zijn met het programma en de maatregelen van Ferm, wat het moeilijk maakt om de effectiviteit ervan te beoordelen. Toch zijn er waardevolle inzichten verzameld over wat werkt om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Zo benadrukken gesproken stakeholders en experts dat maatwerk essentieel is voor het succesvol ondersteunen van jongeren. Persoonlijke begeleiding door een vaste coach of begeleider wordt als cruciaal ervaren, omdat dit bijdraagt aan het opbouwen van vertrouwen en aandacht voor de bredere persoonlijke ontwikkeling van jongeren. Er is tevens behoefte aan flexibiliteit binnen het onderwijscurriculum, zodat de unieke behoeften van elke jongere kunnen worden vervuld. Van alle maatregelen van Ferm wordt dan ook de Plusvoorziening het meest gewaardeerd vanwege de ruimte die het biedt voor maatwerk.

Verder komt uit dit onderzoek naar voren dat, om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan, het duurzaam (blijven) betrekken van jongeren een essentieel onderdeel zou moeten zijn bij het maken van beleid. Op basis van dit onderzoek is het advies dan ook dat Ferm hierop in blijft zetten. Hierbij wordt tevens het belang van sterke communicatie en samenwerking tussen verschillende partijen genoemd. Ook de gesproken jongeren kunnen zich hierin vinden en zouden het waardevol vinden als hun inbreng wordt meegenomen om een effectieve aanpak van voortijdig schoolverlaten te waarborgen.

Aanvullend op het betrekken van jongeren in beleidsontwikkeling, is de aanbeveling voor het nieuwe Regionaal Programma voortijdig schoolverlaten 2025-2028 van Ferm dat de organisatie inzet op het verbeteren van de communicatie tussen betrokken actoren. Een andere aanbeveling is om de zichtbaarheid van Ferm te versterken. Inhoudelijk is de aanbeveling om in het nieuwe Regionaal Programma in te zetten op een gepersonaliseerde en integrale aanpak, gezien dit cruciaal blijkt voor het effectief voorkomen van voortijdig schoolverlaten en het ondersteunen van jongeren in hun ontwikkeling.

1 Inleiding

Elk jaar verlaat een groot aantal Nederlandse jongeren het onderwijs zonder startkwalificatie. Zo stopte in het studiejaar 2021-2022 ruim 30.000 jongeren met school. Het voortijdig stoppen met school, zonder het behalen van een startkwalificatie, kan veel negatieve gevolgen hebben zowel voor jongeren zelf als voor de maatschappij als geheel. Zo zijn jongeren die voortijdig schoolverlaten vaker werkloos en hebben zij minder baankansen (Meng, Coenen, Büchner & Ramaekers, 2009). Daarnaast lopen deze jongeren een hoger risico op een slechte (mentale) gezondheid, sociale uitsluiting (Herwijer, 2008) en komen zij vaker in aanraking met justitie (Van der Steeg & Webbink, 2006; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2009). Vanwege deze negatieve gevolgen voor jongeren als voor de maatschappij, is het voorkomen van voortijdig schoolverlaten een belangrijk speerpunt van de Nederlandse overheid. Daarnaast is er een Europese opdracht die zich richt op het aanpakken van voortijdig schoolverlaten¹. Vanuit de Nederlandse overheid zijn voor de aanpak van voortijdig schoolverlaten drie landelijke maatregelen opgesteld², namelijk:

1. Voortijdig schoolverlaten voorkomen op de middelbare school en het mbo
Middelbare scholen en mbo-scholen moeten zoveel mogelijk zelf voorkomen dat jongeren voortijdig de school verlaten. Tevens wordt geld beschikbaar gesteld voor deze scholen om hieraan te werken.

2. Doorstroompunten van gemeenten

Gemeenten hebben Doorstroompunten³ waar schoolverlaters worden begeleid om terug te gaan naar school. Als dit niet haalbaar blijkt, begeleiden de zogeheten doorstroomcoaches de jongeren naar werk of een andere dagelijkse activiteit, zoals een behandeling in een zorgtraject of vrijwilligerswerk. Gemeenten werken hierin samen met scholen, met andere gemeenten en zorgorganisaties.

3. Regionale samenwerking scholen en gemeenten

Jaarlijks stelt de Rijksoverheid 49,6 miljoen euro beschikbaar voor het regionale vsv-programma. In de regionale plannen staat vermeld welke maatregelen scholen en gemeenten samen inzetten om vsv tegen te gaan. Wat betreft de maatregelen valt te denken aan extra begeleiding op scholen voor jongeren die meer ondersteuning nodig hebben of het bieden van overstapcoaches bij jongeren die moeilijk tot een goede studiekeuze komen.

Het belang van een startkwalificatie en leerplicht wordt in Nederland erkend als essentiële pijlers om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan en de kansen van jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten. Leerplicht geldt voor jongeren van vijf tot 16 jaar, tenzij zij vrijstelling hebben ontvangen. De kwalificatieplicht is ingesteld voor jongeren tussen de 16 en 18 jaar die nog geen startkwalificatie hebben behaald. Hierbij is het belangrijk op te merken dat de kwalificatieplicht niet geldt voor jongeren die praktijkonderwijs hebben gevolgd of onderwijs hebben gevolgd op het voortgezet speciaal onderwijs (vso) met de uitstroomprofielen arbeidsmarktgericht of dagbesteding (Rijksoverheid, 2023; van Sleeuwen & Heyne, 2020). Wanneer je nog niet hebt voldaan aan de kwalificatieplicht, mag je nog niet volledig werken. Alleen bij een Beroeps Begeleidende Leerweg (BBL)-opleiding mag een leerling parallel aan de mbo-studie werken (Rijksoverheid, 2023b).

1 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0018&from=ES>.

2 <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vsv/aanpak-voortijdig-schoolverlaten-vsv>.

3 Sinds 1 januari 2024 heet dit Doorstroompunt. Hiervoor heette het Regionale- Meld- en Coördinatiefunctie (RMC-functie).

Naast deze maatregelen spelen doorstroompunten een belangrijke rol bij het ondersteunen van jongeren tussen de 18 en 23 jaar bij het behalen van een startkwalificatie. Deze doorstroompunten zijn in 1994 ingesteld en hebben als voornaamste taak het begeleiden van voortijdig schoolverlaters naar een passende opleiding of (leerwerk)baan. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met gemeenten, scholen en andere relevante organisaties in de regio (Rijksoverheid, 2023a; Nederlands Jeugdinstituut [NJI], 2023a).

Box 1. Doorstroompunten

Om jongeren tussen de 18 en 23 jaar te ondersteunen bij het behalen van een startkwalificatie zijn Doorstroompunt-regio's ingesteld (Rijksoverheid, 2023a; NJI, 2023a). Er zijn in Nederland in totaal 41 Doorstroom-regio's. De voornaamste opdracht van een doorstroomcoach is het ondersteunen van een voortijdig schoolverlater om zo een geschikte opleiding of (leerwerk)baan te vinden (NJI, 2023a). Daarnaast horen volgens het NJi (2023a) en de Rijksoverheid (2023a) de volgende punten bij de kerntaken van de Doorstroompunten:

1. Sluitende melding en registratie van schoolverzuim, doorverwijzing en herplaatsing van voortijdig schoolverlaters.
2. De samenwerking tussen partijen in de regio die te maken hebben met jongeren onder de 23 jaar te bevorderen.
3. Het verwerklijken van een sluitende aanpak en een zo goed mogelijk traject op maat voor jongeren die extra zorg nodig hebben.

De Doorstroom-regio's staan in verbinding met een contact-gemeente. Deze coördineren de meldingen en registratie van voortijdig schoolverlaters en zijn verantwoordelijk voor mogelijkheden van doorverwijzing en herplaatsing binnen het onderwijs. Niet alleen gemeenten, maar ook scholen werken in deze samen om te voorkomen dat jongeren zonder startkwalificatie uitvallen. Daarom staan de Doorstroompunten ook in contact met één contactschool per regio die ook de andere scholen vertegenwoordigt (Rijksoverheid, 2023a). Kortom: Doorstroompunten hebben een belangrijke rol in het monitoren van voortijdig schoolverlaten en doorstroom in samenwerking met gemeenten en scholen in de regio.

1.1. Wat is Ferm?

Ferm is een netwerk gericht op (het terugdringen van) voortijdige schoolverlaters in de Stedendriehoek in Nederland. Ferm vormt een samenwerking tussen zes Gelderse en twee Overijsselse gemeenten.⁴ Ferm houdt zich bezig met de derde maatregel van de overheid; om middels regionale samenwerking te werken aan het terugdringen van het aantal voortijdige schoolverlaters.

De missie van Ferm is om de expertise uit het onderwijs, de arbeidsmarkt en de gemeente (leerplicht/RMC/jeugdzorg/participatie) bij elkaar te brengen zodat iedere jongere in de Stedendriehoek-regio een onderwijs- en/of arbeidsmarkttraject op maat aangeboden krijgt om zo de meest optimale kansen te krijgen om diens plekje te vinden in de samenleving.

1.2. Wat zijn de maatregelen van Ferm?

De afgelopen jaren heeft Ferm het Regionaal Programma VSV 2020-2024 ontwikkeld en uitgewerkt. Dit programma bestaat uit vier maatregelen en een voorziening. De maatregelen en de voorziening zijn tot stand gekomen in samenwerking met partners in de regio uit verschillende domeinen. De vier maatregelen en voorziening worden in onderstaand kader kort toegelicht.

4 Gemeenten Apeldoorn, Epe, Brummen, Voorst, Zutphen, Lochem, Deventer en Olst-Wijhe.

Box 2. De Maatregelen van Ferm

Maatregel 1. Onderwijs Ondersteunen

Het doel van maatregel één is te komen tot optimalisering van het pedagogisch klimaat en het bieden van een vernieuwende impuls wat ruimte biedt aan leerlingen, studenten en docenten om tot een goede ontwikkeling te komen. Met deze maatregel wordt daarom ingezet op professionalisering in het onderwijs, met een focus op informeren, motiveren en professionalisering.

Maatregel 2. Aansluiten bij Jongeren

Middels de tweede maatregel wordt geïnvesteerd in jongeren om, in samenspraak met deze jongeren, een aanpak te ontwikkelen dat beter bij hen aansluit. Door beter te begrijpen hoe de leefwereld is van deze jongeren, zal het makkelijker zijn om aansluiting te vinden en daarmee het aantal vsv'ers te verminderen. Een team van jongeren uit de Stedendriehoek zal meewerken aan de missie van Ferm. Deze groep zal Ferm adviseren en meedenken bij de uitvoering van de maatregelen.

Maatregel 3. Versterken Civil Society

Deze maatregel richt zich op het versterken van de gehele omgeving van jongeren uit het voortgezet onderwijs en het mbo. Ferm vindt het belangrijk dat jongeren betere begeleiding en ondersteuning krijgen rondom hun problematieken. Er zal onder andere speciale aandacht komen op het aangaan van het gesprek, samenwerking en ouderbetrokkenheid.

Maatregel 4. Doorstroom

Deze maatregel focust zich vooral op jongeren in een kwetsbare positie, op (risico-) jongeren in het voortgezet onderwijs en op het mbo en op jongeren zonder startkwalificatie, ofwel de oud-vsv'ers. Het idee is dat deze jongeren wel degelijk een steuntje in de rug kunnen krijgen, zodat zij beter in de doorstroom worden ondersteund.

Plusvoorziening

De Plusvoorziening heeft als doel om de veerkracht van jongeren op individueel niveau te verbeteren om jongeren te begeleiden om op eigen niveau te participeren in de maatschappij. Deze jongeren hebben veelal last van een opeenstapeling van problemen, waardoor zij een groter risico lopen op zowel school- als maatschappelijke uitval. De Plusvoorziening hoopt deze jongeren te begeleiden in dit proces.

1.3. Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is het verkrijgen van verdiepend inzicht in hoe regionale stakeholders en landelijke experts de huidige maatregelen ervaren. Daarbij biedt het onderzoek inzicht in hoe de maatregelen volgens betrokken partijen bijdragen aan het voorkomen en verhelpen van voortijdig schoolverlaten. Het identificeert werkzame elementen van de maatregelen, benoemt verbeterpunten en bespreekt wat nodig is om duurzame participatie van jongeren te bevorderen. Op basis van dit inzicht zijn aanbevelingen geformuleerd die als input dienen voor het aanscherpen en/of opstellen van het nieuw Regionaal Programma voortijdig school verlaten 2025-2028 van Ferm. Aanvullend biedt dit onderzoek inzicht in mogelijke aanknopingspunten bij het opzetten en duurzaam inzetten van een uit jongeren bestaand adviesteam en worden aanbevelingen gegeven voor de aanpak hiervan.

1.4. Onderzoeksvragen

In dit onderzoek staat de volgende hoofdvraag centraal:

Hoe dragen, volgens regionale stakeholders en landelijke experts, de door Ferm gestelde maatregelen en activiteiten bij aan de preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten?

Om de hoofdvraag te beantwoorden, zijn de volgende deelvragen geformuleerd, opgesplitst in twee thema's namelijk

1. Preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten.
2. Vragen over het oprichten van een jongerenadviesteam.

Preventie en curatie

1. Wat verstaan stakeholders en experts onder betekenisvol mee kunnen doen in het onderwijs en het volwaardig participeren in de samenleving? En wat is nodig om dit te realiseren/te verbeteren?
2. In hoeverre en op welke manier hebben de activiteiten van Ferm binnen de pijlers onderwijs, jongeren, doorstroom, Civil Society, LOB in de regio en plusvoorziening volgens stakeholders en experts bijgedragen aan het betekenisvol kunnen participeren binnen het onderwijs en voorkomen van voortijdig schoolverlaten en indien mogelijk een startkwalificatie te behalen?
3. Wat zijn volgens stakeholders en experts werkzame elementen van de activiteiten van Ferm om jongeren adequaat te kunnen laten participeren binnen het onderwijs en voortijdig schoolverlaten te voorkomen?
4. Wat zijn volgens stakeholders en experts verbeterpunten binnen de activiteiten van Ferm om jongeren voldoende toe te rusten om volwaardig te participeren in de maatschappij en indien mogelijk een startkwalificatie te behalen?
5. Wat zijn volgens stakeholders en experts nodig om jongeren adequaat te laten participeren binnen het onderwijs om voortijdig schoolverlaten te voorkomen en indien mogelijk een startkwalificatie te behalen?
6. Wat zouden stakeholders en experts Ferm adviseren om als maatregel(en) op te nemen in het nieuwe vsv-programma in het kader van preventie en in het kader van curatieve activiteiten?

Jongerenadviesteam

1. Op welke wijze kunnen jongeren voor het jongerenadviesteam het beste geworven worden volgens stakeholders en experts?
2. Welke vorm van een jongerenadviesteam sluit volgens stakeholders en experts het beste aan bij de behoeften en wensen van jongeren?
3. Op welke inhoudelijke (deel)thema's en onderwerpen zouden jongeren volgens stakeholders en experts het beste bevraagd kunnen worden?
4. Hoe kunnen jongeren volgens stakeholders en experts duurzaam worden ingezet voor het jongerenadviesteam en welke randvoorwaarden zijn daaraan verbonden?

1.5. Aanpak en methoden van het onderzoek

Om gedegen antwoord te geven op de hoofd- en deelvragen, zijn verschillende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd waarbij verschillende onderzoeksmethoden zijn ingezet. Aangezien dit onderzoek kwalitatief van aard is, is er voornamelijk ingezet op kwalitatieve onderzoeksmethoden. Hieronder geven we een overzicht van de diverse onderzoeksactiviteiten die in het onderzoek zijn uitgevoerd.

Onderzoeksactiviteit 1. Literatuurstudie

Allereerst heeft een literatuurstudie plaatsgevonden waarbij in kaart is gebracht wat tot nu toe bekend is over voortijdig schoolverlaten en het beleid hieromtrent in Nederland. Ook is inzichtelijk gemaakt wat voortijdig schoolverlaten inhoudt en wat de oorzaken en gevolgen zijn van voortijdig schoolverlaten. Verder zijn vanuit de literatuur preventieve en curatieve maatregelen en factoren verzameld en is onderzocht welke spanningen er momenteel spelen in het huidige beleid rondom voortijdig schoolverlaten.

Onderzoeksactiviteit 2. Focusgroepen met regionale stakeholders en landelijke experts

Er hebben vier focusgroepen plaatsgevonden met stakeholders en landelijke experts. Drie van deze focusgroepen vonden plaats met stakeholders die in het veld direct te maken hebben met de activiteiten van Ferm. In totaal zijn veertien stakeholders gesproken, welke bestonden uit verschillende professionals zoals beleidsmedewerkers van verschillende gemeenten uit de regio, deelnemers van de stuurgroep van Ferm, een medewerker van de Plusvoorziening en Doorstroomcoaches. De lijst met stakeholders hebben wij ontvangen van de opdrachtgever. Daarnaast vond één focusgroep plaats met drie landelijke experts op het gebied van voortijdig schoolverlaten, een assistent professor aan een universiteit en twee adviseurs. Zie voor een geheel overzicht van de deelnemers bijlage 1. De landelijke experts zijn via de mail gevraagd om deel te nemen aan de focusgroep. Middels semigestructureerde topiclijsten zijn de maatregelen en activiteiten van Ferm voorgelegd en besproken.

Voor het vormgeven van de topiclijst is gebruik gemaakt van de opgestelde onderzoeksvragen als leidraad, welke vervolgens verder is aangevuld op basis van de resultaten uit de literatuurstudie. Zie bijlagen 2 en 3 voor de topiclijsten voor de gesprekken met stakeholders en experts.

Onderzoeksactiviteit 3. Twee focusgroepen en twee interviews met jongeren

Daarnaast hebben twee focusgroepen plaatsgevonden met jongeren uit de regio die binnen de doelgroep van Ferm vallen. De jongeren zijn op verzoek van de opdrachtgever via een extern marketingbureau, genaamd Brand/C, geworven. Wij kregen een lijst van namen en contactgegevens van jongeren toegestuurd en ook het externe bureau heeft de organisatie, locatie en behoeften van de focusgroepen op zich genomen.

Middels een PowerPoint en stellingen zijn de jongeren bevroegd naar hun ervaringen, kennis en ideeën over de maatregelen van Ferm. Zie bijlage 4 voor een overzicht van vragen en stellingen die zijn gesteld. Aan de jongeren is meegegeven dat wij graag hun input willen om ideeën, ervaringen en suggesties op te halen voor het vormgeven van nieuw beleid rondom voortijdig schoolverlaten. Ook zijn er gesprekken gevoerd over het jongerenadviesteam: vinden jongeren dit belangrijk en zo ja, hoe zou dit het beste moeten worden vormgegeven en via waar kunnen jongeren het beste worden geworven?

In totaal zijn dertien jongeren gesproken. Zes jongeren waren aanwezig bij de eerste focusgroep en vijf jongeren waren aanwezig bij de tweede focusgroep. Twee jongeren gaven aan liever een individueel gesprek te voeren, dus deze jongeren hebben we telefonisch geïnterviewd en dezelfde vragen gesteld. In totaal bestond de groep uit drie meiden en tien jongens binnen de leeftijd van 17 tot en met 25 jaar oud. De jongeren komen allemaal uit de omgeving waar Ferm opereert. Echter behoren zij niet allen tot de officiële definitie van een voortijdig schoolverlater. De meeste jongeren zijn wel voortijdig gestopt met hun mbo- of hbo-opleiding of hebben een havo- of vwo-diploma op zak.

De voornaamste reden voor deze jongeren om te stoppen met hun opleiding is omdat zij zich willen focussen op hun bedrijf. Twee van de veertien jongeren zijn zelf of hebben minimaal één ouder die niet in Nederland is geboren. De groep voortijdige schoolverlaters die geen richting heeft gevonden in werk of onderwijs, is echter niet betrokken in deze gesprekken.

Onderzoeksactiviteit 4. Analyse en rapportage

Vervolgens zijn de verkregen inzichten uit de literatuur en de verzamelde gegevens uit de focusgroepen en interviews gedocumenteerd in verslagen. Deze verslagen zijn vervolgens geanalyseerd middels een analysekader, gebaseerd op de opgestelde deelvragen. Om dit op een gedegen manier uit te voeren hebben verschillende analysesessies plaatsgevonden onder het onderzoeksteam. Het resultaat van deze analyse vormt de basis van het huidige rapport.

1.6. Leeswijzer

In hoofdstuk 3 worden de inzichten uit de literatuurstudie beschreven, waarin we ingaan op wat voortijdig schoolverlaten inhoudt, welke oorzaken en gevolgen er zijn, preventieve en curatieve maatregelen en factoren en spanningen rondom huidig beleid rondom voortijdig schoolverlaten. Vervolgens bespreken we in het vierde hoofdstuk de resultaten aan de hand van de focusgroepen met stakeholders en landelijke experts, waarbij we de maatregelen van Ferm langsgaan en tips en suggesties meegeven die uit deze gesprekken naar voren zijn gekomen. In hoofdstuk 5 geven we de resultaten weer aan de hand van de gesprekken met jongeren en dan vooral rondom hun visie over het jongerenadviesteam. Tenslotte bespreken we de conclusies van het onderzoek en zetten we meerdere aanbevelingen uiteen die wij uit dit onderzoek hebben gedestilleerd.

2 Inzichten uit de literatuur

Om meer inzicht te kunnen bieden in wat er tot nu toe bekend is over voortijdig schoolverlaten en beleid hieromtrent, is een kleine literatuurstudie uitgevoerd. Dit hoofdstuk gaat in op wat voortijdig schoolverlaten inhoudt, oorzaken en gevolgen van voortijdig schoolverlaten, preventieve en curatieve maatregelen en factoren, en spanningen in huidig beleid rondom voortijdig schoolverlaten. Tenslotte presenteren we een korte conclusie aan de hand van de inzichten die de literatuurstudie heeft opgeleverd.

2.1. Wat is voortijdig schoolverlaten?

Voortijdig schoolverlaten kan gedefinieerd worden als het uitvallen in het voortgezet of middelbaarberoepsonderwijs zonder een startkwalificatie behaald te hebben. Onder een voortijdig schoolverlaters valt daarmee elke adolescent tussen de twaalf en drieëntwintig jaar die het voortgezet onderwijs of het middelbaarberoepsonderwijs zonder startkwalificatie (havo, vwo, mbo-2) verlaat en dus niet ingeschreven staat bij een onderwijsinstelling, met uitzondering van voortgezet speciaal onderwijs (vso) en praktijkonderwijs (pro) (Cabus, 2013; Rijksoverheid, 2023a). Een diploma op bovenstaande niveaus wordt door de overheid gezien als een startkwalificatie, het minimale onderwijsniveau voor duurzaam geschoold werk in Nederland.

In 2002 telde het onderwijs in Nederland zo'n 70.000 voortijdige schoolverlaters, wat sindsdien is teruggelopen tot ruim 22.000 in 2016. In het schooljaar 2020-2021 waren er 24.480 nieuwe voortijdig schoolverlaters, en in schooljaar 2022-2023 waren er 30.245 nieuwe voortijdig schoolverlaters in het brede onderwijs, wat laat zien dat het aantal deels weer is gestegen ten opzichte van 2016. Een belangrijke oorzaak hiervan kan de coronapandemie zijn die begin 2020 zijn intrede heeft gemaakt in Nederland (Rijksoverheid, 2022). Ook kent een aantal opleidingsroutes meer voortijdig schoolverlaters dan andere routes. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2023) laat zien dat 42% van de studenten in schooljaar 2021-2022 uitvielen zonder mbo-entreediploma (incl. extranei), en dat 22% van de studenten uitvielen na het behalen van hun entreeopleiding. Op mbo-niveau 2, Vavo en het voortgezet onderwijs vielen respectievelijk 13%, 15% en 1% van de jongeren uit (CBS, 2023).

Verskil jongeren met en zonder migratieachtergrond

Uit het jaarrapport Integratie 2018 van het CBS (2018) blijkt dat respectievelijk 15 en 11 procent van de mannen en vrouwen zonder migratieachtergrond uitvallen van school. Tegelijkertijd vallen jongeren met een migratieachtergrond (i.e., Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Caribische Nederlanders) vaker uit van school dan jongeren zonder migratieachtergrond: van mannen met een migratieachtergrond valt tussen de 27.6 en 33.4 procent uit van school en bij vrouwen met een migratieachtergrond is dat tussen de 16.4 en 20.9 procent (CBS, 2018). In het algemeen valt ongeveer 60 procent van deze jongeren uit op het mbo. Daarnaast benoemt het CBS (2018) dat het merendeel van de jongeren die deel hebben genomen aan hun onderzoek bij hun laatste observatie per 31 december 2016 nog niet de terugkeer naar school had gemaakt of een startkwalificatie had behaald.

2.2. Oorzaken, risicofactoren en gevolgen

Oorzaken en risicofactoren

Vaak speelt een combinatie van risicofactoren een rol bij schooluitval. Redenen die van invloed zijn op het voortijdig schoolverlaten van jongeren heeft vaak betrekking op een verkeerde studiekeuze of betreding van de arbeidsmarkt (Traag, 2012; Cobben et al., 2022). Verder spelen persoonlijke en mentale problemen een rol en ook het hebben van verschillende verwachtingen over de opleiding tussen school en een jongere (Traag, 2012; Cobben et al., 2022). Ook kwam in het onderzoek van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt naar voren dat COVID19 en zwangerschap eveneens belangrijke factoren waren voor schooluitval in schooljaar 2019-2020 (Cobben et al., 2022). Tevens blijkt uit het proefschrift van Traag (2012) dat vooral jongens met achterblijvende schoolprestaties meer risico lopen om voortijdig de school te verlaten en dat het behoren tot lagere sociaaleconomische klassen een risicofactor is.

Het NJi (2023b) maakt onderscheid tussen risicofactoren op individueel, omgevings- en structureel niveau. Op individueel niveau zijn verschillende risicofactoren het hebben van een laag zelfbeeld; emotionele instabiliteit; internaliserend of externaliserend gedrag; ineffectieve studiegewoonten; gebrek aan binding met school; het onderwijs sluit niet aan bij persoonlijke (levens)behoeften; onveilig voelen op school; (school)stress; en verantwoordelijkheden thuis (Nji, 2023b). Op omgevingsniveau inventariseert het NJi (2023b) financiële problemen binnen het gezin; stressoren binnen het gezin, zoals drugsgebruik en geweld; lage betrokkenheid van ouders; lage of juist te hoge academische verwachtingen; een negatieve relatie met leeftijdsgenoten; groepsdruk en sociale normen; inefficiënt lesgeven van docenten; en gebrek aan communicatie tussen docenten en andere actoren als risicofactoren.

Tenslotte worden verschillende structurele factoren genoemd die risicovol zijn, zoals het zitten op (in omvang) een grote school of in grote klassen; op een school in een buurt met een lage sociaaleconomische status; vmbo-scholen; een onveilig schoolklimaat/omgeving; gebrek aan passend onderwijs; onduidelijke regels en een te streng beleid; en het stigmatiseren van het hebben van een lager opleidingsniveau (Nji, 2023b).

Onderzoek van het CBS (2022) toont eveneens aan dat op *persoonlijk niveau* de leeftijd van de studenten ook een verklarende factor kan zijn: oudere leerlingen op het voortgezet onderwijs hebben meer risico op uitval en juist jongeren onder de zeventien jaar op het mbo. Daarnaast is opgelopen vertraging op het voortgezet onderwijs een voorspeller van voortijdig schoolverlaten en lopen mannelijke leerlingen meer risico. Ook vindt CBS (2022) dat verdacht zijn van een misdrijf, het volgen van een technische richting op mbo en psychosociale problemen op het mbo meespelen in voortijdig schoolverlaten. Op *omgevingsniveau* laat het CBS (2022) zien dat het wonen zonder ouders op het voortgezet onderwijs of juist het wonen met ouders op het mbo, een lager welvaartsniveau van het huishouden in het algemeen, en een laag opleidingsniveau van de moeder van studenten op het mbo, risicofactoren vormen voor schooluitval. Op *structureel niveau* dragen een matige stedelijkheid van de buurt waar de student woont en risicovolle transitie momenten (van primair onderwijs naar vmbo/mavo en van vmbo/mavo naar mbo) bij aan voortijdig schoolverlaten (CBS, 2022).

Box 3. Risicovolle transitie momenten

Desondanks een 'warme overdracht' van jongeren van het vmbo naar het mbo (i.e., het identificeren van potentiële risicoleerlingen opdat zij tijdens de zomervakantie, de start van het nieuwe schooljaar, en ook op de mbo-school, kunnen worden begeleid), blijven transitie momenten risicovol voor voortijdig schoolverlaten (Cabus, 2013). Deze momenten zijn risicovol omdat jongeren bij het veranderen van school de betrokkenheid met de school, de leerkrachten en vrienden in de klas kunnen verliezen. Jongeren kunnen zowel voor het transitie moment beslissen om zich niet aan te melden voor een nieuwe mbo-school, maar ook wanneer de transitie als negatief wordt ervaren kunnen zij alsnog uitvallen (Cabus, 2013).

Jongeren met een licht verstandelijke beperking

Onder jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) in Nederland vallen jongeren met een IQ tussen de 50 en 85 (Timmermans et al., 2019). Jongeren met een LVB worden vaak niet door de school en docenten (h)erkent, wat onder andere kan leiden tot schooluitval bij gebrek aan een effectieve ondersteuning (Kenniscentrum LVB, 2023; Timmermans et al., 2019). Het (h)erkennen van een LVB is van belang voor docenten om op deze manier onderscheid te kunnen maken tussen onwil en onmacht om zo effectiever om te gaan met jongeren met een LVB (Timmermans et al., 2019).

Jongeren met een LVB hebben vaak een verminderd sociaal aanpassingsvermogen waardoor zij moeite hebben met dagelijkse bezigheden. Dit kan leiden tot een stelselmatige overvraging vanuit school, wat negatieve ervaringen, maar ook de ontwikkeling van gedragsproblemen en psychische klachten teweeg kan brengen (Kenniscentrum LVB, 2023; Timmermans et al., 2019). Door de combinatie aan LVB-gerelateerde problematiek, verschillende risicofactoren en makkelijk beïnvloedbaar zijn, zijn jongeren met een LVB in het bijzonder een kwetsbare groep voor de ontwikkeling van psychische en psychiatrische problemen, wat een grote voorspeller is van schooluitval (Timmermans et al., 2019). Daarnaast benoemen Timmermans en collega's (2019) dat jongeren met een LVB vaker in contact komen met justitie en meer risico hebben op onder andere financiële problemen door risicovol gedrag, beïnvloedbaarheid, en beperkt inzicht in oorzaak en gevolg.

Andere risicofactoren voor jongeren met een LVB op schooluitval en voortijdig schoolverlaten zijn leerproblemen waardoor zij lagere schoolprestaties hebben, een lager zelfbeeld, gebrek aan een concreet toekomst perspectief, beperkt contact met leeftijdsgenoten, gezondheidsproblemen en moeilijkheden rondom gezondheidsvaardigheden, vaker slachtoffer van kindermishandeling en tienerzwangerschappen, komen onder meer vaker uit een gezin met een lagere sociaaleconomische status, en andere problematiek thuis (zie Timmermans et al., 2019 voor volledig overzicht).

Verder vermeldt het Kenniscentrum LVB (2023) dat een deel van de jongeren met een LVB geen startkwalificatie zullen halen al hebben zij hun opleiding goed doorlopen. Het ontbreken van een startkwalificatie en problemen op school kunnen zorgen dat jongeren met een LVB verminderde kansen hebben op de arbeidsmarkt en in mindere maten participeren in de maatschappij (Kenniscentrum LVB, 2023).

Gevolgen

Uit onderzoek is gebleken dat jongeren die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaten een verhoogd risico hebben op werkloosheid (Gielen et al., 2021; Attwood & Croll, 2006). Ook bestaat er op de lange termijn meer kans op psychische klachten (Buitelaar et al., 1994) en problemen rondom de sociaal-emotionele ontwikkeling (Garland, 2001). Zo beschrijft Cabus (2013) dat voortijdig schoolverlaters vatbaarder zijn voor gezondheidsproblemen en armoede, waardoor zij sociale uitsluiting kunnen ervaren. Tot slot heeft deze doelgroep een verhoogd risico op het belanden in de criminaliteit (WRR, 2009).

2.3. Preventieve maatregelen en factoren

De aanpak van voortijdig schoolverlaten is decentraal georganiseerd, waarbij gemeenten en scholen hoofdzakelijk invloed hebben op de implementatie van de aanpak. Recentelijk zijn er diverse jongerenbegeleidingsprojecten gestart met zowel preventieve als curatieve doelstellingen (van der Gaag et al., 2020). Deze projecten vertonen kenmerken zoals individuele begeleiding, stimulering van zelfstandigheid en eigen regie, uitbreiding van het sociale netwerk van jongeren, en het bieden van trainingen en workshops gericht op talentontdekking. De uitvoering van de verschillende projectonderdelen kan variëren. Sommige projecten leggen meer nadruk op sport, terwijl andere meer gericht zijn op entertainment. Een gemeenschappelijk element in dergelijke projecten is de mate waarin doelstellingen samen met de jongeren worden geformuleerd, zodat ze haalbaar en begrijpelijk zijn. Deze doelen zijn gebaseerd op de zelfdeterminatietheorie van Ryan & Deci (2000) (Van der Gaag et al., 2020). De aanpak van deze doelen is gericht op het vergroten van autonomie, versterking van de verbondenheid met andere jongeren en bevordering van competentieontwikkeling.

Vooropgesteld zijn preventieve maatregelen, zoals maatregelen om voortijdig schoolverlaten te voorkomen, volgens het Nederlands Jeugdinstituut (NJI, 2023b) effectiever in het verminderen van voortijdig schoolverlaten dan curatieve maatregelen, oftewel maatregelen gericht op jongeren die al uitgevallen zijn. In een overzichtsstudie van Zaff en collega's (2017) worden belangrijke factoren in kaart gebracht voor het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Wanneer leerlingen intrinsiek gemotiveerd zijn om naar school te gaan is de kans op schooluitval kleiner (Zaff et al., 2017). Intrinsiek gemotiveerde leerlingen gaan naar school, omdat ze het zelf willen, het leuk of belangrijk vinden. Intrinsieke motivatie kan bevorderd worden door te voldoen aan de basisbehoeften: autonomie, een gevoel van competentie en verbondenheid met anderen (Zaff et al., 2017; Van der Gaag et al., 2020). Door jongeren de ruimte te bieden om zichzelf te sturen, zonder dat externen een beslisbevoegdheid hebben, kan de mate van autonomie bevorderd worden. Doordat leerlingen vaardigheden ontwikkelen en daardoor succeservaringen meemaken, vergroot dit het gevoel van competentie.

Verbondenheid met jongeren kan bevorderd worden door als jongerenbegeleider te investeren in de band (Zaff et al., 2017; Van der Gaag et al., 2020). Daarnaast is het belangrijk dat een jongerenbegeleider zich authentiek opstelt tegenover de jongere. De binding die jongeren voelen met de school is belangrijk voor het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Jongeren voelen zich verbonden met hun school wanneer ze het gevoel hebben dat de school past bij hun interesses, capaciteiten en doelen (Zaff et al., 2017; Van der Gaag et al., 2020). In de praktijk is dit zichtbaar in het gedrag van studenten die bijvoorbeeld altijd aanwezig zijn of de inzet in hun schoolwerk. Jongeren kunnen wisselend een sterke en zwakke binding voelen met de opleiding. Een dalende trend in binding kan een voorspeller zijn van schooluitval.

Daarnaast is het vertrouwen in schoolsucces gerelateerd aan het voorkomen van schooluitval (Zaff et al., 2017; Van der Gaag et al., 2020). Dit betekent bijvoorbeeld dat de student verwacht zijn diploma te gaan halen. Dit vertrouwen kan vergroot worden doordat studenten hun competentiegevoel vergroten. Wanneer studenten op school succeservaringen meemaken, vergroot dit het vertrouwen in een goede afloop (Zaff et al., 2017; Van der Gaag et al., 2020).

Het NJI (2023b) heeft factoren die beschermen tegen voortijdig schoolverlaten en schooluitval geïnventariseerd en uiteengezet, opgedeeld in beschermende factoren op individueel, omgevings- en structureel niveau. Individuele factoren betreffen onder andere veerkrachtigheid en doorzettingsvermogen; optimisme en hoop; deelname aan buitenschoolse activiteiten; geloof in eigen kunnen (competentie); verbondenheid en een positieve kijk op school; (academische) motivatie; de waarde en het belang van educatie inzien; en wisselen naar een hoger schoolniveau voor meer uitdaging (NJI, 2023b). Ook bepaalde omgevingsfactoren kunnen bescherming bieden, waaronder sociaal en cultureel kapitaal binnen het gezin; motiverende steun en het stellen van (academische) verwachtingen; het hebben van ambitieuze vrienden; kennis op school over verzuimende leerlingen (verzuimregistratie); effectief lesgeven en klassenmanagement; en dat de docent verwachtingen ten aanzien van de leerling verheldert (NJI, 2023b; Van Sleuwen & Heyne, 2020).

Daarnaast zijn er structurele factoren die beschermen tegen voortijdig schoolverlaten, zoals een positief schoolklimaat waarin de leerlingen zich betrokken, veilig, gewaardeerd en gesteund voelen, en waarbij aangesloten wordt op de onderwijsbehoeften van leerlingen; een ondersteunende schoolomgeving waarin problemen tijdig gesignaleerd worden en daar adequaat op gereageerd wordt; sociaal kapitaal betreffende de relaties tussen leerlingen, ouders en school; kleine klassen; en verschillende niveaus binnen de klas (NJi, 2023b; Van Sleeuwen & Heyne, 2020).

Tenslotte stellen Van Sleeuwen en Heyne (2020) dat voortijdig schoolverlaten voorkomen of teruggedrongen kan worden als ouders onderwijs belangrijk vinden, een stabiele baan en een hoge sociaaleconomische status hebben. Tevens is ouderbetrokkenheid bij het onderwijs en het functioneren van de leerling een belangrijke beschermende factor, eveneens het ondersteunen hierin. In het rapport van Van Sleeuwen en Heyne (2020) wordt verwezen naar het onderzoek van Freeman en Simonsen (2015), waarin richtlijnen worden gepresenteerd ter preventie van voortijdig schoolverlaten (VSV). Een van de richtlijnen is het identificeren van jongeren met een verhoogd risico op schooluitval. Daarnaast wordt aanbevolen om zorg van mentoren te organiseren voor leerlingen en te zorgen voor onderwijsondersteuning. Het implementeren van programma's gericht op het bevorderen van positief gedrag en sociale vaardigheden wordt ook benadrukt. Verder wordt aangeraden om een gepersonaliseerde leeromgeving te creëren en een individuele aanpak te hanteren, waarbij maatwerk wordt geleverd. Tot slot is het belangrijk om lesmethoden te gebruiken die de betrokkenheid van leerlingen vergroten.

LVB en schooluitval voorkomen

Als maatregelen om schooluitval en voortijdig schoolverlaten onder jongeren met een LVB te voorkomen, dienen jongeren met een LVB tijdig gesignaleerd te worden en begeleiding aangeboden te krijgen vanuit school (Kenniscentrum LVB, 2023; Timmermans et al., 2019). Daarnaast heeft binnen een leerwerktraject een werkgever ook te beseffen dat een persoon een LVB heeft, en dient ondersteuning aangeboden te worden door de (verdere) omgeving om zo problemen rondom de participatie van jongeren met een LVB te verminderen (Kenniscentrum LVB, 2023; Timmermans et al., 2019). Bovendien heeft de betrokkenheid van deze jongeren bij school vergroot te worden bijvoorbeeld door hen mee te laten denken over hoe zij betrokken willen worden en op welke manier zij gemotiveerd en aangespoord kunnen worden (Kenniscentrum LVB, 2023).

Ook wordt in het onderzoek van Timmermans en collega's (2019) benoemd dat schooluitval en voortijdig schoolverlaten te voorkomen is als het aanbod aan lesstof en vaardigheden toereikend en passend is voor de leerling. Verder wordt de kans op schoolverzuim kleiner wanneer leerlingen waardering krijgen van een leerkracht en deze een vertrouwensband met hen opbouwt (Timmermans et al., 2019). Zo worden leerkrachten eveneens geadviseerd betrokken te zijn bij de leerling om zo zicht te krijgen op de thuissituatie. Bovendien kan een samenwerking tussen school, ouders en hulpverleners zorgen dat schoolverzuim wordt teruggedrongen en dienen leerkrachten het sociale netwerk van leerlingen te mobiliseren (Timmermans et al., 2019).

Kenmerken van succesvolle vsv-preventieprojecten

Doorstroomcoaches en scholen geven aan dat het lastig is om een selectie te maken uit het bestaande zorgaanbod om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Daarom is het van cruciaal belang om een duidelijk begrip te hebben van de kenmerken die succesvolle projecten onderscheiden.

Zelfdeterminatie als randvoorwaarde

Effectieve aanpakken van voortijdig schoolverlaten richten hun aandacht op het versterken van de drie psychologische basisbehoeften zoals beschreven door Ryan & Deci (2000) in de Zelfdeterminatietheorie: autonomie, competentie en verbondenheid. Autonomie wordt beschouwd als de belangrijkste basisbehoefte voor jongeren. Immers, het gros van de vsv-projecten richt zich op het vergroten van de zelfredzaamheid en zelfstandigheid van jongeren. Dit doel impliceert ook de competentiecomponent. Jongeren worden namelijk ondersteund bij het aanleren van de vaardigheden om zelfstandig te worden. Verbondenheid ervaren met de jongerenbegeleider is een cruciale voorwaarde voor succesvolle interventie.

Doelgerichtheid

Het voornaamste doel van projecten gericht op voortijdig schoolverlaten is dat jongeren uiteindelijk een startkwalificatie behalen. Door dit doel voor ogen te houden, worden problemen benaderd met het behalen van een startkwalificatie als voornaamste focus, in plaats van enkel het oplossen van problemen. Uit onderzoek (Heemskerk et al., 2018) blijkt dat projecten die zich hoofdzakelijk richten op sociaal-emotionele problemen minder effectief zijn in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten.

Samenspel van acties maakt het verschil

De samenwerking van verschillende factoren zorgt ervoor dat vsv-projecten succesvol zijn. Begeleiders hebben de mogelijkheid om accenten te leggen op verschillende acties in hun aanpak. Echter, een aanzienlijk deel van de acties van begeleiders richt zich op het opbouwen van een sterke band met de jongeren. Dit vertaalt zich in de praktijk in laagdrempelig contact onderhouden en het bieden van emotionele steun. Daarnaast besteden veel begeleiders ook aandacht aan het confronteren van de jongeren. Deze persoonlijke en proximale acties dragen bij aan het succes van de projecten. Het uitvoeren van dit soort acties blijkt voor Doorstroomcoaches een uitdaging te zijn. Dit is te wijten aan de gereserveerde aanpak van Doorstroomcoaches. In plaats van een informeel WhatsApp-bericht te sturen zoals begeleiders van veel vsv-projecten doen, geven zij de voorkeur aan het verzenden van formele waarschuwingsbrieven in geval van verzuim.

Optimaliseren aanpak door vroege herkenning

Een mogelijke optimalisatiestrategie houdt verband met het ontwikkelen van richtlijnen om de identificatie van vroegtijdige schoolverlaters onder risicojongeren te verbeteren. Het doel is om uitvallers al in een vroeg stadium te kunnen onderscheiden van jongeren die naar verwachting op school zullen blijven. Uitvallers vertonen vaak een neerwaartse trend in scores met betrekking tot hun vertrouwen in een succesvol schooljaar en hun binding met de opleiding. Deze kennis kan worden gebruikt om mogelijke schoolverlaters eerder te identificeren binnen de studentenpopulatie van een school, zodat ze tijdig de benodigde begeleiding kunnen ontvangen.

Werkzame strategieën voor invulling en organisatie van vsv-projecten die inzetten op preventie

De kans op uitval van jongeren is kleiner als projectinhoud en projectorganisatie op orde zijn (Heemskerk et al., 2018; Van der Gaag et al., 2020). Zo is het belangrijk dat een vsv-project nauwe banden heeft met de school. De warme overdracht tussen school en het vsv-project zorgt ervoor dat het vsv-project weet wat de school van de leerlingen verwacht. Jongeren hebben baat bij duidelijke verwachtingen en een doorlopende lijn tussen het vsv-project en school. Bovendien is het aanpakken van persoonlijke problematiek van jongeren niet voldoende voor het behalen van een startkwalificatie (Heemskerk et al., 2018; Van der Gaag et al., 2020). Er dient hiernaast ook aandacht te zijn voor schoolse vaardigheden. De doorslaggevende factor van de bovengenoemde gunstige aanpakken is intrinsieke motivatie. Het effect van de warme overdracht en aandacht voor schoolse vaardigheden wordt gedempt als de intrinsieke motivatie van jongeren ontbreekt. Focussen op de intrinsieke motivatie van jongeren vergroot dus de kans op een startkwalificatie (Heemskerk et al., 2018; Van der Gaag et al., 2020).

2.4. Curatieve maatregelen en factoren

Naast preventieve maatregelen en factoren, zijn er ook maatregelen en factoren gericht op de curatie of het verminderen van voortijdig schoolverlaten. Op voorhand is het van belang om aan te geven dat veel preventieve maatregelen ook curatief ingezet kunnen worden.

Verzuimregistratie- en controle

Vooropgesteld bestaat er een sterke relatie tussen voortijdig schoolverlaten en problematiek thuis en op school. Zo zijn jongeren die in aanraking komen met de criminaliteit of drugs vatbaarder voor voortijdig schoolverlaten, maar ook jongeren uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status en uit 'krachtwijken'. De registratie van het verzuim van leerlingen maakt voortijdig schoolverlaten in deze transparant. Verzuimregistratie kan zowel preventief als curatief ingezet worden.

Schoolverzuim wordt op scholen geregistreerd via een leerlingenadministratiesysteem en in sommige gevallen in het DUO Digitaal Verzuimloket (van Sleuwen & Heyne, 2020). Door middel van verzuim te registreren worden risicomidende jongeren ontmoedigd om bijvoorbeeld te spijbelen (De Witte & Cabus, 2013). In combinatie met de registratie moet er ook een actieve 'hands-on' aanpak zijn om voortijdig schoolverlaten te verminderen, zoals verzuimcontrole door middel van huisbezoeken van een leerplichtambtenaar. Hiermee vermijdt men dat jongeren ongeoorloofd afwezig zijn van school, waardoor hun kansen op voortijdig schoolverlaten verminderen (Cabus, 2013).

Beroeporiëntatie en coaching tijdens de stages en maatwerktrajecten.

Er is een nauwe relatie tussen voortijdig schoolverlaten en de arbeidsmarkt, met name voor het beroepsonderwijs. Zo ruilen één op de vijf jongeren volgens het ROA de schoolbanken in voor een baan en meldt een groot aandeel van de jongeren met problemen thuis of op school zich aan voor het beroepsonderwijs. Door deze combinatie is het aandeel voortijdig schoolverlaters vaak hoger bij het beroepsonderwijs dan bij havo of vwo. Daarnaast biedt de arbeidsmarkt een (financiële) uitweg voor veel studenten. Een betere begeleiding kan helpen in het verminderen van voortijdig schoolverlaten (Cabus, 2013).

In het onderzoek van Van der Steeg en collega's (2015) is door middel van een gerandomiseerd experiment binnen Nederland gekeken naar het effect van coaching op het mbo op voortijdig schoolverlaten. Uit dit experiment blijkt dat één jaar coaching het voortijdig verlaten van school reduceert van 17 naar 10 procentpunt (40%) via zowel een afname in voortijdig schoolverlaten van de specifieke opleiding als de afname in voortijdig schoolverlaten van het onderwijs nadat leerlingen gestopt zijn met hun opleiding (van der Steeg et al., 2015). Dit indiceert dat coaching bijdraagt aan minder schooluitval, zowel vóór als na het voortijdig verlaten van de school. De effectiviteit van coaching is het grootst onder studenten met een vergrootte kans op voortijdig schoolverlaten, zoals oudere studenten, mannelijke studenten, en studenten met een sociaaleconomische achterstand.

In het onderzoek van De Witte en Cabus (2013) zijn tien beleidsmaatregelen binnen Nederland gericht op voortijdig schoolverlaten onderzocht, in te delen in drie verschillende groepen:

1. Verplichte educatie maatregelen:
 - Rapporteren van spijbelaars
 - Veranderen van studie(richting)
 - Begeleiding naar het optimale traject of beroep van de student
 - Stages
2. Preventieve maatregelen:
 - Begeleiding en coaching
 - Zorg- en adviesteam
 - Transitie van primair naar secundair onderwijs 'gladstrijken' (warme overdracht)
 - Verlengde school (d.m.v. extra curriculaire activiteiten)
3. Curatieve maatregelen:
 - Duale trajecten (school en werken)
 - Frequente inname

De Witte en Cabus (2013) tonen aan dat enkel drie maatregelen daadwerkelijk invloed hebben op voortijdig schoolverlaten op individueel niveau, namelijk:

1. Begeleiding en coaching
2. Het concentreren op een optimaal traject of beroep
3. Duale trajecten

Dit zijn innovatieve maatregelen en moeten vaak los van bestaande maatregelen geïmplementeerd worden. Op schoolniveau zorgen alle maatregelen voor het voorkomen of verminderen van voortijdig schoolverlaten op scholen met een hoog uitvalpercentage, met uitzondering van het aanstellen van een adviesteam en duale trajecten (De Witte & Cabus, 2013).

Belang van een diploma en startkwalificatie

In Nederland dient elke jongere tot 23 jaar een startkwalificatie te behalen⁵. Jongeren zouden geïnformeerd kunnen worden over het belang van het behalen van een havo, vwo of mbo-diploma of een startkwalificatie om zo voortijdig schoolverlaten tegen te gaan (De Witte & Cabus, 2013). Onderzoek van De Witte en Cabus (2013) toont aan dat voortijdig schoolverlaten aanzienlijk vermindert wanneer jongeren geïnformeerd worden over belang van het behalen van een diploma.

Kenmerken van succesvolle vsv-curatieprojecten

Het Kohnstamm Instituut heeft een evaluatieonderzoek uitgevoerd waarin de effectiviteit van twintig initiatieven op het gebied van voortijdig schoolverlaten wordt geëvalueerd (Heemskerk et al., 2018). In deze evaluatie zijn de belangrijkste kenmerken van deze initiatieven geïdentificeerd als autonomie, verbondenheid en competentie.

Binnen vsv-projecten wordt gestreefd naar het bevorderen van de autonomie van jongeren, wat wordt gestimuleerd door middel van talentontwikkeling. Jongeren worden aangemoedigd om hun talenten te ontdekken en te benutten, zodat ze succeservaringen kunnen opdoen en een gevoel van verantwoordelijkheid en eigenaarschap kunnen ontwikkelen. Een gebrek aan positieve feedback is vaak een reden waarom jongeren vastlopen in hun schoolloopbaan.

⁵ Deze kwalificatieplicht geldt niet voor jongeren die praktijkonderwijs hebben gevolgd of onderwijs hebben gevolgd op het voortgezet speciaal onderwijs (vso) met de uitstroomprofielen arbeidsmarktgericht of dagbesteding (Rijksoverheid, 2023; van Sleeuwen & Heyne, 2020).

Om dit probleem aan te pakken, wordt binnen vsv-projecten gewerkt aan het opbouwen van een ondersteunend sociaal netwerk. Jongeren leren daarbij vaardigheden op het gebied van netwerken en sociale interactie via coaching. Veel voortijdig schoolverlaters hebben vaak een onrealistisch beeld van wat een opleiding of beroep inhoudt. Het formuleren van realistische doelen en het bieden van ondersteuning bij het behalen ervan is essentieel om motivatieverlies te voorkomen. Door deze realistische doelen te stellen en te ondersteunen, kunnen succeservaringen worden gefaciliteerd.

Een belangrijke voorwaarde voor effectieve vsv-projecten is het bieden van maatwerk. Dit wordt vaak gerealiseerd door middel van 1-op-1 begeleiding, waarbij de focus ligt op het bieden van structuur en het stimuleren van reflectie op de toekomst.

Box 4. Drie effectieve methodieken van vsv-projecten

In het onderzoek van Van der Gaag et al., 2020 zijn de methodieken van drie succesvolle vsv-projecten geanalyseerd, die effectief gebleken zijn in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. De projecten, genaamd Mijn School, Het Buro en de Plusgroep, opereren in diverse contexten en zijn gericht op het verminderen van voortijdig schoolverlaten. Deze drie projecten onderscheiden zich door hun effectiviteit, hun locaties in verschillende delen van het land, en hun mate van integratie in het onderwijs, variërend van externe organisatie tot volledige integratie binnen het onderwijs.

Project 1 Mijn school: Volledige integratie met het onderwijs (voortijdig schoolverlaten tegengaan).

Het uitgangspunt van dit project is het onderwijs aanpassen aan de studenten. Daarnaast streeft het project ernaar om de band tussen studenten en de samenleving te versterken en hun kansen op de arbeidsmarkt te verbeteren. Dit wordt bereikt door studenten de mogelijkheid te bieden om deel te nemen aan maatschappelijke projecten, zelf initiatieven te laten nemen en als voorbeeld te fungeren. Door middel van betrokkenheid en zelfsturing van jongeren wordt gewerkt aan het tegengaan van vsv.

Project 2 Het Buro: gedeeltelijk binnen de school (voorkomen van voortijdig schoolverlaten)

Het doel van dit project is om jongeren te ondersteunen bij het behalen van hun diploma. Het project implementeert een geïntegreerde benadering waarbij onderwijs en hulpverlening worden gecombineerd. Deze aanpak omvat zowel een procesgerichte als een resultaatgerichte benadering. Door aandacht te besteden aan verzuim en schoolprestaties wordt er op een resultaatgerichte manier gewerkt. Tegelijkertijd worden gesprekstechnieken gebruikt om de motivatie van een resultaatgerichte benadering. Door aandacht te besteden aan verzuim en schoolprestaties wordt er op een resultaatgerichte manier gewerkt. Tegelijkertijd worden gesprekstechnieken gebruikt om de motivatie van jongeren.

Project 3 Plusgroep: Buiten de school georganiseerd maar in samenwerking met de school (voorkomen van voortijdig schoolverlaten)

Jongeren die zich bevinden in kwetsbare posities worden gekoppeld aan professionele hulpverleners die expertise hebben op de specifieke gebieden waar de jongeren ondersteuning nodig hebben. Binnen het project Plusgroep worden zowel Pluscoaches ingezet voor jongeren met ernstige problematiek, als Plusmaatjes voor jongeren met mildere problematiek. Deze toewijzing van hulpverleners zorgt voor een gepaste match tussen de behoeften van de jongeren en de expertise van de professionals.

2.5. Spanningen in vsv-beleid

Het huidige landelijke vsv-beleid ervaart enkele uitdagingen (Van der Gaag et al., 2018). Naar aanleiding van het voortgangsonderzoek van het 'U-can-act' onderzoek van Van der Gaag en collega's (2018), worden drie algemene punten genoemd die spanning opleveren in het landelijke vsv-beleid. Allereerst ervaren gemeenten en scholen een tekort aan financiële middelen. Door de structurele tekorten, komen preventieve vsv-maatregelen vaak in het geding. Het streven is om de scholen en gemeenten meer met elkaar te laten samenwerken en informatie te delen, zodat er een gecoördineerde aanpak kan worden gerealiseerd om gemeenschappelijke doelen te bereiken. Mogelijke oplossingen zijn het samenwerkingsverband tussen verschillende domeinen zoals onderwijs, zorg en arbeid te versterken (Van der Gaag et al., 2018).

Daarnaast signaleren Doorstroompunten dat strakke leeftijdsgrenzen niet gunstig zijn (Van der Gaag et al., 2018). Scholen wensen dat de doelgroep daarom wordt uitgebreid van 23 naar 27 jaar. Zij geven aan dat dit een belangrijk onderdeel is voor het voorkomen en tegengaan van voortijdig schoolverlaten. Om de bredere doelgroep van 16 t/m 27 beter te bedienen zou de Doorstroomcoach een overkoepelende rol als jongerenregisseur kunnen innemen. In deze rol heeft de jongerenregisseur overzicht over de begeleidingsmogelijkheden en heeft als voornaamste taak om jongeren naar de juiste partijen door te verwijzen (Van der Gaag et al., 2018).

Door deze invulling draagt de Doorstroomcoach bij aan het 'ontschotten' van de verschillende domeinen (e.g., onderwijs, zorg en arbeid; Van der Gaag et al., 2018). De noodzaak van het ontschotten van de domeinen is cruciaal voor het effectief voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Jongerenbegeleiding bevindt zich op het snijvlak van onderwijs, zorg en het sociale domein. Door de verschillende regelgevingen van deze ministeries, komen jongeren met multiproblematiek vaak in de problemen (Van der Gaag et al., 2018).

Gemeenten moeten de verschillende regelgeving van de verschillende ministeries met betrekking tot jongeren combineren en vertalen naar de praktijkbegeleiding. De schotten tussen de verschillende beleidsdomeinen zorgen voor de moeilijkheden in de begeleiding van jongeren door de gemeente. Om jongeren die te maken hebben met complexe problemen op verschillende beleidsdomeinen te begeleiden is er behoefte aan een overkoepelend beleid (Van der Gaag et al., 2018).

Knelpunten en dilemma's vsv-preventieprojecten

Knelpunten

In de organisatie van preventieve vsv-projecten kunnen zich knelpunten voordoen (Heemskerk et al., 2018). In veel vsv-projecten wordt pas na het opstarten duidelijk wat de aard van de regionale problematiek is. Hierdoor moet vaak de aanpak werkenderwijs aangepast worden. Het is aanbevolen om voorafgaand de start van een project een probleemanalyse bij de doelgroep uit te voeren (Heemskerk et al., 2018; Van der Gaag et al., 2020).

Daarnaast wordt de vraag niet altijd afgestemd op het aanbod (Heemskerk et al., 2018; Van der Gaag et al., 2020). De instroom van jongeren bij de start van het project is vaak laag. De doelgroep kan dan beter bereikt worden via samenwerkingen met andere organisaties. Veel vsv-preventieprojecten krijgen ook te maken met uitval (Heemskerk et al., 2018; Van der Gaag et al., 2020). Uitval aan het begin van een project kan komen doordat het eerste obstakel is weggenomen. De jongeren denken dan het probleem is opgelost maar zijn dan nog niet zo ver dat ze weer verder kunnen met een opleiding. Om de jongere betrokken te houden kan worden gewerkt aan het versterken van de binding via een vertrouwenspersoon (Heemskerk et al., 2018; Van der Gaag et al., 2020).

Het is daarnaast belangrijk om een vorm van nazorg te bieden aan jongeren wanneer jongeren het project met succes hebben doorlopen (Heemskerk et al., 2018; Van der Gaag et al., 2020). Nazorg is bedoeld om de jongeren op het juiste spoor te houden. Dit kan door terugkomdagen te organiseren of laagdrempelig telefonisch contact te onderhouden.

Dilemma's

Ook signaleren jongerenbegeleiders van vsv-preventieprojecten dat er dilemma's zijn die de effectiviteit van de projecten verminderen (Van der Gaag et al., 2020). Verschillende bureaus geven aan dat er geen structurele inkomstroom is. De gemeente en mbo's financieren de kosten van bepaalde bureaus. Echter, deze partijen kunnen geen duurzame financiering garanderen. Bovendien wordt er jaarlijks veel tijd besteed aan het aanvragen van subsidies, waardoor er minder tijd overblijft voor de begeleiding (Van der Gaag et al., 2020).

Daarnaast is het een uitdaging voor een bureau om zichzelf zichtbaar te maken voor de externe omgeving (Van der Gaag et al., 2020). Bovendien ontbreekt er momenteel een netwerk waarin verschillende partijen die betrokken zijn bij het tegengaan van voortijdig schoolverlaten elkaar kunnen ontmoeten en vinden. De samenwerking met deze partijen blijkt complex te zijn vanwege de diverse belangen, financiële belemmeringen en beleidsmatige barrières (Van der Gaag et al., 2020).

Diverse vsv-preventieprojecten zijn gericht op strikt gedefinieerde doelgroepen wat kan leiden tot belemmeringen bij het verlenen van hulp aan jongeren, met name voor degenen die net buiten deze specifieke doelgroepen vallen (Van der Gaag et al., 2020). De decentralisatie van de jeugdzorg heeft de begeleiding van jongeren beperkt tot hun eigen wijk. Dit is echter problematisch, aangezien veel jongeren niet in hun eigen wijk naar school gaan. Bovendien hebben veel gemeenten geen prioriteit gegeven aan begeleiding in de schoolomgeving (Van der Gaag et al., 2020). Hierdoor ervaren veel jongeren een gebrek aan passende begeleiding.

Tenslotte verloopt de samenwerking tussen veel vsv-begeleidingsprojecten en regionale partijen moeizaam, grotendeels als gevolg van de perceptie van concurrentie tussen de betrokken partijen (Van der Gaag et al., 2020). Daarnaast ervaren veel ROC's de aanpak van vsv-begeleidingsprojecten als een bedreiging voor het regulier onderwijs. ROC's verliezen namelijk de regie en soms ook de financiële middelen (Van der Gaag et al., 2020). Dit resulteert in een terughoudende benadering bij het verwijzen naar vsv-projecten.

Tabel 1. Overzicht bevorderende factoren, knelpunten, invulling en organisatie en kenmerken

Bevorderende factoren schoolsucces	Knelpunten vsv-preventieprojecten	Invulling en organisatie vsv-project	Kenmerken van succesvolle vsv-preventie
Motivatie: competentie, autonomie, verbondenheid	Onbekende problematiek	Warme overdracht school en vsv-project	Zelfdeterminatie
Binding met de school	Afstemmen vraag en aanbod	Aandacht voor schoolse vaardigheden	Doelgerichtheid
Vertrouwen in schoolsucces	Uitval	Intrinsieke motivatie	Begeleiding: laagdrempelig contact, confronteren en emotionele steun bieden
	Realisatie nazorg		Vroege herkenning risicogroep

2.6. Conclusie

Voortijdig schoolverlaten betreft het uitvallen van jongeren in het voortgezet of middelbaar beroepsonderwijs zonder dat zij een startkwalificatie behaald hebben. In schooljaar 2021-2022 hadden 35.440 jongeren in het onderwijs binnen Nederland voortijdig schoolverlaten, met name jongeren op mbo-entree zonder diploma. Maatregelen zoals de leerplicht en kwalificatieplicht zijn op nationale schaal ingesteld om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Ook Doorstroompunten hebben een verantwoordelijkheid in het terugdringen van voortijdig schoolverlaten in de eigen regio.

Er is een verscheidenheid aan risicofactoren waardoor jongeren uitvallen binnen het onderwijs, variërend van individuele factoren zoals een verkeerde studiekeuze, mentale en fysieke problemen, of het betreden van de arbeidsmarkt, tot omgevings- en structurele factoren zoals problematiek binnen het gezin, gebrek aan binding met school en klasgenoten, en een onveilig schoolklimaat. Ook jongeren met een licht verstandelijke beperking zijn kwetsbaar voor voortijdig schoolverlaten door een verscheidenheid aan redenen. Gevolgen van voortijdig schoolverlaten zijn onder andere werkloosheid, armoede, en sociale uitsluiting. Bovendien zijn voortijdig schoolverlaters vatbaarder voor gezondheidsproblemen.

Beschermende factoren die voortijdig schoolverlaten voorkomen of tegengaan raken aan de zelfdeterminatietheorie van Ryan & Deci (2000), waaronder het vergroten van autonomie, versterking van de verbondenheid met andere jongeren en bevordering van competentieontwikkeling. Andere factoren zijn wederom in te delen op individueel, omgevings- en structureel niveau (zie 4.3 en 4.4). Bovendien zijn kenmerken van succesvolle vsv-projecten besproken.

Al met al zijn er uitdagingen in het landelijke vsv-beleid, waaronder:

1. Beperkte financiële middelen.
2. De strakke leeftijdsgrenzen zijn niet gunstig.
3. Er is noodzaak om tussen verschillende domeinen te 'ontschotten'.

Daarnaast zijn er ook bepaalde knelpunten en dilemma's van vsv-projecten zelf.

- Knelpunten betreffen onder andere dat:
 - De regionale problematiek vaak pas gedefinieerd wordt na het opstarten van een programma.
 - Het aanbod nog niet goed afgestemd is op de vraag.
 - Dat efficiënte nazorg vaak nog ontbreekt.
- Dilemma's van verschillende vsv-projecten zijn:
 - Het gebrek aan een structurele inkomstenstroom.
 - Gebrekkige zichtbaarheid van organisaties die zich bezighouden met het voorkomen en tegengaan van vsv.
 - De definiëring van vsv-projecten toegespitst op bepaalde groepen waardoor andere jongeren hier niet voor in aanraking komen.
 - De moeizame samenwerking tussen vsv-projecten en regionale organisaties en actoren.

3 Resultaten: Stakeholders en landelijke experts

In dit hoofdstuk geven we antwoord op de hoofd- en deelvragen van het onderzoek vanuit de gesprekken die we hebben gevoerd met veertien stakeholders en drie landelijke experts op het gebied van voortijdig schoolverlaten. De antwoorden komen voort uit analyses van de gesprekken die we hebben gevoerd met stakeholders en experts. Allereerst gaan we in op de mate van bekendheid van de stakeholders en experts met Ferm en de maatregelen van Ferm (paragraaf 4.1). Vervolgens bespreken we de resultaten die naar voren zijn gekomen uit de analyse per maatregel (paragraaf 4.2 tot en met paragraaf 4.5) en doen we hetzelfde voor de Plusvoorziening (paragraaf 4.6). Elke paragraaf omtrent deze maatregelen en de Plusvoorziening eindigen we met enkele tips en suggesties die uit de gesprekken naar voren zijn gekomen.

3.1. (On)bekendheid met Ferm en de maatregelen

Bij de vraag in hoeverre de gesproken stakeholders en landelijke experts Ferm en haar maatregelen kennen, kwam uit de gesprekken naar voren dat ze weleens van Ferm hebben gehoord maar niet altijd helemaal inzichtelijk hebben wat Ferm precies doet in het speelveld rondom voortijdig schoolverlaten. Hierdoor kwam in eerste instantie naar voren dat de gesproken stakeholders en landelijke experts niet altijd goed zicht hebben op de uitvoering en het gebruik van de maatregelen in de beschreven vorm.

Wel komen alle gesproken stakeholders op verschillende manieren en vanuit diverse rollen in aanraking met het thema voortijdig schoolverlaten en hebben daarmee (in)direct ervaring met meerdere (componenten) van de maatregelen. Deze ervaringen werden door de stakeholders echter vaak niet gelinkt aan Ferm. Eén van de drie landelijke experts is wel bekend met de activiteiten van Ferm. Verder kwam naar voren dat de stakeholders wat betreft preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten in de afgelopen jaren geen grote verbetering lijken te hebben gezien. Met de Plusvoorziening zijn de meeste stakeholders en experts wel bekend. De stakeholders die ervaring hebben met de Plusvoorziening, beoordelen deze positief.

Hieronder gaan we per maatregel in op wat de gesproken stakeholders en experts daarover hebben verteld. (Her)kennen ze de maatregel? Zo ja, hoe komt dit terug in hun eigen werk en in de preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten? Wat zijn volgens hen werkzame elementen? En als laatste: welke tips en eventuele aandachtspunten zijn naar voren gekomen in de gesprekken en willen ze graag meegeven aan Ferm?

3.2. Maatregel 1. Onderwijs Ondersteunen

De meerderheid van de stakeholders en experts onderstreept het belang van preventie van voortijdig schoolverlaten door in te zetten op onderwijsondersteuning. Ze vinden deze maatregel dan ook belangrijk. Wel kwam uit de gesprekken naar voren dat deze maatregel niet altijd enorm duidelijk terugkomt in hun werk. Enkelen hebben wel gehoord van scholen die projecten hebben ingediend bij Ferm om onderwijsondersteuning gefinancierd te krijgen. Verder leken de respondenten niet veel ervaring te hebben met deze maatregel.

Belang van duidelijkheid bij aanvragen voor onderwijsondersteuning

Eén stakeholder gaf in een focusgroep aan dat het belangrijk is om helder te communiceren over de eisen waaraan aanvragen moeten voldoen. Dit advies komt voort uit een negatieve ervaring van een school met deze maatregel: de school had veel werk gestoken in een aanvraag, die uiteindelijk zonder duidelijke reden werd afgewezen. Dit leidde tot teleurstelling en het gevoel dat de inspanningen voor niets waren geweest. Hieruit kwam naar voren dat deze maatregel vooral nog goed lijkt te moeten landen op scholen en het belangrijk is dat Ferm meer duidelijkheid schept over voorwaarden wanneer aanvragen aan zouden moeten voldoen en dat ook duidelijk wordt waarom een aanvraag uiteindelijk is afgewezen.

Professionalisering en LOB als integraal onderdeel van de pedagogische opdracht

De meerderheid van de stakeholders en experts gaven aan dat ze het belangrijk vinden dat ingezet wordt op professionalisering en de integratie van loopbaanoriëntatie- en begeleiding (LOB), om de onderwijsondersteuning te optimaliseren. Tevens werd geopperd dat het pedagogisch-, didactisch- en leerklimaat moet worden geoptimaliseerd om op die manier voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Echter kwam vanuit de gesprekken geen eenduidig antwoord naar voren hoe dit zou moeten gebeuren.

Wel werd meegegeven dat men momenteel nog te veel is gefocust op de individuele leerling. Er werd dan ook gepleit om in te zetten op een bredere focus dan enkel op het individu. Verder waren meerdere stakeholders het erover eens dat docenten een positievere houding zouden moeten aannemen ten opzichte van risicoleerlingen en dat in de professionalisering van docenten dan ook zou moeten worden ingezet op attitudeontwikkeling om dit in de toekomst te voorkomen.

Noodzaak van individuele ondersteuning op maat

De gesproken landelijke experts stipten aan dat er voor effectieve LOB iemand 'naast de jongere moet staan' en met ze mee moet blijven lopen gedurende hun schoolloopbaan. Individuele ondersteuning op maat is hierin belangrijk: jongeren moeten ondersteund worden en de weg weten te vinden op het moment dat ze vastlopen. Experts betuigden dat het belangrijk is dat jongeren een vast aanspreekpunt moeten hebben binnen deze begeleiding. Rondom dit punt was wel enige discussie in hoeverre het de rol is van de docent om in te zetten op LOB. Er werd bijvoorbeeld benoemd dat niet alle docenten de ruimte hebben om in te zetten op LOB en dat er ook docenten zijn die die ruimte niet willen creëren. De vraag kwam dan ook op in hoeverre dit moet worden opgelegd op docenten. Een van de gesproken experts gaf echter wel aan dat hier aandacht aan besteden wel aansluit bij de pedagogische opdracht die alle scholen hebben. Volgens deze expert zou LOB dan ook een integraal onderdeel moeten zijn in de opdracht die scholen en onderwijsprofessionals voor zichzelf zouden moeten zien in hun relatie tot de ontwikkeling van de jongeren.

Tips en suggesties samengevat voor maatregel 1. onderwijs ondersteunen

- Ontwikkel duidelijk beleid voor onderwijsorganisaties om aanvragen op te stellen en ontwikkel beleid bij eventuele afkeuring. Stimuleer daarnaast het betrekken van jongeren bij het opstellen van deze aanvragen, om betere aansluiting te vinden bij (de leefwereld van) jongeren.
- Maak professionalisering van docenten concreter en 'evidence-based'. Er zijn vier sporen waar docenten op in kunnen zetten:
 - passend onderwijs
 - ondersteuningsmaatregelen
 - werk of stage
 - psychosociale of emotionele begeleiding.
- Zet in op integrale begeleiding van jongeren in het onderwijsproces. Geef onderwijsprofessionals duidelijke aandachtspunten in de begeleiding van jongeren zoals de frequentie van het contact, laagdrempeligheid, het bieden van praktische ondersteuning en het wegblijven uit het 'hulpverleningshoekje' en taal omdat dit kan leiden tot stigmatisering en het jongeren kan afschrikken.
- Betrek externe organisaties voor begeleiding in samenwerking met de school, zoals bijvoorbeeld jongerenwerkers.
- Focus op het primaire proces en ondersteuning van jongeren. Zo moet de preventiebegeleiding worden opgeschaald, met bijvoorbeeld zorgdecanen, sociale raadslieden en interne en externe speciale begeleiding.
- Focus niet alleen op LOB, maar maak samen met een jongere een plan om tot een bepaald doel te komen en het gesprek te voeren met de jongere over mogelijke obstakels om dit doel te bereiken.
- Bied meer structuur rondom het contact met jongeren en zet in op voorgesprekken met jongeren.

3.3. Maatregel 2. Aansluiten bij Jongeren

Het aansluiten bij jongeren en het beter afstemmen van maatregelen rondom voortijdig schoolverlaten op wat er speelt in levens van jongeren op verschillende leefgebieden, werd door alle respondenten beaamt als een essentieel onderdeel voor het stimuleren van de ontwikkeling van jonge mensen. Deze maatregel werd echter ook hier niet altijd direct herkend als maatregel waar veel op wordt ingezet in de preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten, noch als iets waar Ferm expliciet op inzet.

Aansluiten bij jongeren blijft een belangrijk punt van aandacht

Volgens de meeste stakeholders die we hebben gesproken is het aansluiten bij jongeren een onderdeel dat nog zeker een punt van aandacht blijft voor de komende jaren. Ook omdat in de praktijk blijkt dat er grote verschillen in context bestaan: op sommige plekken wordt bijvoorbeeld meer ingezet op het verbinden van vrije tijd en school (bijvoorbeeld in de vorm van de rijke schooldag), terwijl dat op andere plekken helemaal niet gebeurt, zo stellen een aantal stakeholders. Andere stakeholders gaven mee dat het aansluiten bij jongeren door met jongeren samen te werken en hen te betrekken iets is waar zij binnen hun eigen rol zoveel mogelijk op proberen in te zetten, bijvoorbeeld bij de gemeente op het gebied van jongerenparticipatie. Deze stakeholders gaven aan dat het van belang is om jongeren te ontmoeten in de wijk op plekken waar jongeren vaak komen, al blijkt het in de praktijk nog best lastig om als professional in de wijk te integreren en dichtbij jongeren te komen.

Verbreed de focus naar de algehele leefwereld van jongeren om zo goed mogelijk aan te sluiten

De landelijke experts beaamde daarop aansluitend dat het belangrijk is om een bredere kijk te hebben op wat er omgaat in de leefwereld van jongeren, dan dat professionals zich enkel richten op de school. Door de focus te leggen op de gehele leefwereld van jongeren, kan je beter bij ze aansluiten. Een van de gesproken onderzoekers benoemde daarbij dat het ook van belang is om zicht te creëren op de thuissituatie, het toekomstbeeld en de identiteitsontwikkeling van jongeren om zo beter bij hen aan te sluiten. Deze zaken zijn, volgens de gesproken landelijke experts, allemaal belangrijk om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Een andere expert benoemde in het gesprek dat aansluiting zoeken bij jongeren wel steeds in verbinding moet staan met onderwijs, ondersteuning(smaatregelen) werk of stage, en psychosociale en emotionele begeleiding. Volgens deze expert hebben jongeren vaak vragen op verschillende leefgebieden en om steun hierbij te ontvangen, ook vanuit school, kan helpend zijn.

Werk samen met jongerenwerkers om de verbinding te zoeken met jongeren en hun leefwereld

Als laatste werd benoemd dat jongerenwerkers mogelijk ondersteuning kunnen bieden in het aansluiten bij jongeren. Zo maakt een aantal gemeenten al gebruik van jongerenwerkers in het zoeken naar aansluiting bij jongeren. Jongerenwerkers zitten namelijk op het snijvlak tussen de gemeente en jongeren en hebben een laagdrempelige aansluiting bij (de leefwereld van) jongeren. Door te werken met jongerenwerkers, heb je wellicht niet meteen de doelgroep voortijdig schoolverlaters te pakken, maar kan je via jongerenwerkers wel mogelijk het laagdrempelige contact maken via het 'informele circuit'. Zo benoemde een stakeholder dat je de jongerenwerkers nodig hebt om het informele netwerk te kunnen managen en om voortijdig schoolverlaters in kaart te brengen en in contact te brengen met elkaar. Bovendien hebben jongerenwerkers de ruimte om zich voort te bewegen door de wijk en op deze manier in aanraking te komen met verschillende jongeren.

'Aansluiten bij jongeren' als maatregel of als (werk)principe?

Een interessant en belangrijk vraagstuk rondom het aansluiten bij jongeren om bij stil te staan is de discussie die in een van de focusgroepen met stakeholders is ontstaan of het 'aansluiten bij jongeren' wel als maatregel gezien zou moeten worden. Het betrekken van en aansluiten bij jongeren zou eerder als principe of regel ingezet kunnen worden: door het betrekken van en aansluiten bij jongeren zorg je ervoor dat je tot meer passend en innovatief beleid en actie komt en sluit het daarmee aan bij de andere maatregelen. Hiermee wordt bedoeld dat je door samen te werken met jongeren de andere maatregelen beter kan laten aansluiten bij de behoeften en de leefwereld van jongeren. Een ander aandachtspunt bij de maatregel 'aansluiten bij jongeren' is dat het vaak lastig te duiden is wanneer iets goed 'aansluit' bij jongeren, ook met het oog op de diversiteit van de groep jongeren.

Tips en suggesties samengevat voor maatregel 2. Aansluiten bij jongeren

- Het is vaak moeilijk te bepalen wanneer iets goed 'aansluit' bij jongeren gezien de diversiteit binnen deze groep, dus maatwerk is belangrijk in het aansluiten bij jongeren.
- Er moet in evenwicht gedacht en gepraat worden over de belevingswereld van jongeren. Het beste is om een balans te vinden tussen de domeinen zorg en school en de andere domeinen in de leefwereld van jongeren: het gaat namelijk om jongeren die zwaar belast zijn.
- Professionals zouden zich niet enkel moeten richten op de school, maar moeten de gehele leefwereld van jongeren in beschouwing nemen.
- Het is belangrijk om inzicht te hebben in de thuissituatie, het toekomstbeeld en de identiteitsontwikkeling van jongeren.
- Werk samen met jongerenwerkers. Zij hebben een laagdrempelige aansluiting bij jongeren en kunnen helpen om het informele contact te leggen.
- Overweeg om 'aansluiten bij jongeren' te beschouwen als een werkprincipe in plaats van een specifieke maatregel. Het kan helpen om beleid en acties beter af te stemmen op de behoeften en leefwereld van jongeren.

3.3.1. Visie op een jongerenadviesteam

In de focusgroepen met stakeholders en landelijke experts is ook het onderdeel rondom een jongerenadviesteam besproken. Uit deze gesprekken kwam naar voren dat een deel van de stakeholders en experts positief is over het idee een jongerenadviesteam in te zetten dat meewerkt aan het realiseren van de missie van Ferm. Echter werden ook vier kanttekeningen besproken om rekening mee te houden bij het oprichten (en onderhouden) van een jongerenadviesteam.

Kanttekening 1. Is Ferm de meest logische organisatie om een jongerenadviesteam op te richten en te sturen?

De eerste kanttekening dat naar voren kwam in de focusgroepen is of Ferm de meest geschikte en logische organisatie is om een dergelijk jongerenadviesteam op te richten en te begeleiden. Omdat Ferm nog niet altijd even goed lijkt te worden gevonden en zowel stakeholders als experts niet altijd begrijpen wat Ferm precies doet, vroegen de respondenten zich af of Ferm dan wel de jongeren optimaal kan benaderen en mee kan nemen in een duurzame relatie middels een adviesteam. Sommige stakeholders gaven daarnaast als kritisch punt mee of zo'n jongerenadviesteam wel valt binnen de rol van Ferm. Daarnaast werd ingebracht dat er ook al verschillende adviesraden bestaan en dat het wellicht een idee is als Ferm daarbij aansluit. Zo werd de jongerenraad van Apeldoorn, waaraan 60 jongeren meedoen, als goed voorbeeld genoemd. Een vergelijkbaar idee werd ook ingebracht door de jongeren, hierover delen we meer in hoofdstuk 5, waarin we dieper ingaan op de resultaten die we hebben opgehaald vanuit de jongeren die we hierover hebben gesproken.

Kanttekening 2. Als je aansluit bij andere raden, kom je niet gauw in aanraking met de doelgroep

Door enkele stakeholders en experts werd daarnaast gesteld dat de jongeren die deelnemen aan leerling- en jongerenraden, hoogstwaarschijnlijk niet de jongeren zullen zijn die zelf risico lopen op voortijdig schoolverlaten of al (eerder) uitgevallen zijn. Wanneer Ferm wel gebruik zou maken van deze structuren, is de kans daardoor groot dat Ferm andere type jongeren spreekt waardoor de effectiviteit van een dergelijk jongerenadviesteam in twijfel kan worden getrokken.

Wel werd door een stakeholder ingebracht dat Ferm mogelijk onderwijsinstellingen en andere organisaties zou kunnen ondersteunen in het (door)ontwikkelen van hun leerling- en jongerenraden en hen zou kunnen adviseren hoe deze nog inclusiever kunnen zijn, ook voor jongeren die risico lopen om voortijdig school te verlaten of voor jongeren die al eerder zijn uitgevallen.

Kanttekening 3. Het zelf werven van de vsv-doelgroep lijkt een lastige opdracht (voor Ferm)

En als Ferm toch besluit zelf een jongerenadviesteam op te richten, zal het naar waarschijnlijkheid erg lastig zijn om jongeren uit de vsv-doelgroep te bereiken. Hierdoor kwam de vraag naar boven in hoeverre de kans groot is dat het lukt om een dergelijke constructie als een jongerenadviesteam op te richten, ook met oog dat het tot nu toe nog niet is gelukt als Ferm om deze jongeren aan zich te binden.

Kanttekening 4. De doelgroep vsv'ers is een diverse doelgroep

Een vierde kanttekening dat uit de gesprekken met stakeholders en experts naar voren kwam bij het idee om een jongerenadviesteam op te richten, is dat jongeren die risico lopen op voortijdig schoolverlaten of al reeds zijn uitgevallen, erg verschillen in de situatie waarin zij verkeren en de reden dat zij zijn uitgevallen. Daarmee zullen hun ondersteuningsbehoeften waarschijnlijk ook erg verschillend zijn. Het is belangrijk hier bewust van te zijn bij het oprichten en begeleiden van een jongerenadviesteam.

Tips en suggesties voor Ferm bij het oprichten van een jongerenadviesteam

- Maak de vraag en het onderwerp voor jongeren zo concreet mogelijk. Zo kwam een aantal stakeholders op het idee om partijen die een financieringsaanvraag te doen bij Ferm (in het kader van maatregel 1) als eis mee te geven dat ze bij het opstellen van een aanvraag altijd jongeren moeten betrekken. In de aanvraag zou de partij dan moeten aangeven hoe jongeren betrokken zijn en wat de input van deze jongeren was.
- Als je jongeren betreft, betrek hen dan vanaf de start op een integrale manier. Wanneer jongeren slechts worden uitgenodigd op specifieke momenten (bijvoorbeeld bij een bepaalde stuurgroep), dan kan het zijn dat jongeren zich niet serieus genomen voelen.
- Zorg voor begeleiding van de jongeren, zodat ze kunnen groeien in hun rol en echt advies kunnen geven. Het liefst is er een volwassene betrokken waar de jongeren zich vertrouwd mee voelen (bijvoorbeeld een jongerenwerker).
- Koppel continu terug naar de jongeren: Wat wordt er met hun input gedaan?
- Neem het betrekken van jongeren mee als criterium van iedere aanvraag of programma in het kader van voortijdig schoolverlaten (of jongeren breed).
- Denk goed na over de vorm van een jongerenadviesteam. Moet het team een vaste groep zijn (moet je het institutionaliseren?) of worden verschillende jongeren meer ad-hoc betrokken rondom bepaalde vragen?
- Zorg voor laagdrempeligheid en een informele sfeer.
- Zorg voor continuïteit.
- Waardeer de jongeren. De jongeren uitbetalen met geld of een cadeaubon is een optie.

3.4. Maatregel 3. Versterken Civil Society

De derde maatregel, gericht op het versterken van de omgeving van jongeren en het creëren van steunpilaren voor deze jongeren, is een maatregel dat de gesproken stakeholders en experts erg noodzakelijk en belangrijk vinden om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Zo werd door hen benadrukt dat het belangrijk is dat er meer samenwerking, gespreksvoering en kennisdeling plaats vindt tussen verschillende partijen. Alleen als hierop wordt ingezet kan de civil society rondom jongeren worden versterkt. Vanuit de respondenten is erkenning dat de problematiek onder jongeren met de jaren groter en complexer wordt, waardoor jongeren vaak langer in een hulptraject blijven. Alle gesproken stakeholders en experts gaven dan ook aan dat het belangrijk is om het gedrag van jongeren niet te problematiseren, maar te normaliseren. Dit laat zien dat de visie van de stakeholders en experts lijkt aan te sluiten bij maatregel drie, versterken civil society, zoals uitgewerkt door Ferm. Om de omgeving van de jongeren te versterken, zijn verschillende aspecten benoemd door de respondenten waarop kan worden ingezet.

Bekijk de situatie van een jongere vanuit de bredere context en betrek jongerenwerkers waardoor een betere aansluiting gevonden kan worden in de leefwereld van jongeren

De stakeholders en experts benadrukten dat het voor zowel de preventie als curatie van voortijdig schoolverlaten het cruciaal is om naar de bredere context te kijken dan alleen naar de jongere op school. Het betrekken van verschillende partijen, naast ouders/verzorgers, is essentieel. Nu wordt er nog vaak alleen gefocust op de individuele jongere en minder op de context, waardoor het lastig is om ook op de preventiekant te werken. Zo noemde een van de gesproken landelijke experts het belang van een mentor-constructie, waarbij volwassenen als een mentor of coach fungeren voor jongeren die extra steun nodig hebben.

Hierbij is het tevens van belang dat deze mentor of coach de samenwerking aangaat met alle betrokken actoren in de leefwereld van een jongere. Als een goed voorbeeld hiervan werd door een stakeholder gedeeld dat er op een school veel wordt samengewerkt met jongerenwerkers en dat hierdoor veel goede ervaringen zijn opgedaan. De jongerenwerkers zijn de verbindende schakel tussen de verschillende milieus binnen en buiten de school waarin de jongeren zich begeven. Op deze school heeft het inschakelen van jongerenwerkers geholpen om het pedagogisch klimaat op de school te versterken.

Het voeren van interdisciplinaire gesprekken blijft erg belangrijk en moet ook in de toekomst op worden ingezet

Als tweede kwam uit de gesprekken met stakeholders en experts naar voren dat zij het belangrijk vinden dat er kwalitatief goede gesprekken plaatsvinden tussen organisaties en professionals uit verschillende disciplines. Dit sluit tevens al goed aan bij het huidige programma van Ferm en werd door de respondenten dan ook als passend gezien. De stakeholders en experts blijven dit punt belangrijk vinden en gaven aan dat hier ook in de toekomst nog steeds (en wellicht zelfs meer) op ingezet moet worden. Tijdens een van de gesprekken werd de link gelegd met de Hervormingsagenda jeugd 2025-2028, waarin ook wordt benadrukt dat het belangrijk is om aandacht te hebben voor het stevig verbinden van jeugdhulp aan aanpalende domeinen zoals het onderwijs, de jeugdgezondheidszorg en de schuldhulpverlening.

Een eigen taal spreken is prima. Zet vooral in op het leren kennen van elkaar en elkaars opdracht, taal en positie

Ook kwam naar voren dat er wel een uitdaging is in de verschillende talen die worden gesproken in verschillende sectoren. Er werd benoemd dat het nodig zou zijn om elkaars taal te leren, maar niet alle stakeholders zijn het daarmee eens of dat ook echt noodzakelijk is. Sommigen wezen op het gevaar van het teveel incorporeren van de taal van de hulpverlening in het onderwijs. Wel was men het met elkaar eens dat er begrip moet zijn voor elkaars opdracht, taal en positie, maar dat de fundamentele verschillen behouden moeten blijven. De respondenten zagen hier dan ook een faciliterende rol voor Ferm om als schakel te dienen tussen deze verschillende werelden.

Creëer laagdrempelige inlooplekken voor jongeren

Als vierde kwam naar voren dat de stakeholders het, in het kader van het versterken van de civil society, het noodzakelijk achten om meer steunpilaren te creëren voor jongeren in de vorm van laagdrempelige inlooplekken. Jongeren die (dreigen) uit (te) vallen, kunnen dan tijdelijk terecht bij een dergelijke laagdrempelige inlooplek waar een professional werkzaam is die deze jongere verder kan helpen. Hierdoor kan mogelijk ook het risico worden verminderd dat jongeren uit het zicht vallen en worden ze meteen vanaf het begin geholpen.

Voer binnen de school ook het 'gewone' gesprek met jongeren

Een laatste belangrijk punt dat is benoemd, is dat het belangrijk blijft om op school ook het 'gewone' gesprek te blijven voeren met jongeren. Momenteel is het nog erg afhankelijk van de school of zulke gesprekken worden gevoerd, waar ruimte wordt gemaakt om met elkaar in gesprek te gaan hoe het gaat met een jongere, wat ze allemaal meemaken op dagelijkse basis of bijvoorbeeld uit welke buurt ze komen. Hiervoor is het van belang dat het wordt genormaliseerd om te praten over de mentale gesteldheid en over de eigen situatie van jongeren. Ook dienen professionals hier goed op in te kunnen spelen. Actoren buiten de school, zoals jongerenwerkers of andere organisaties, zouden onderwijsprofessionals hierbij kunnen helpen om dit gesprek te voeren. Mocht het dan nodig zijn en mochten de problemen van een jongere toch erg groot zijn, kunnen onderwijsprofessionals deze jongeren altijd nog doorverwijzen.

Tips en suggesties samengevat voor maatregel 3. Versterken civil society

- Verbeter de online vindbaarheid van Ferm. Het 'doorstroompunt' van de gemeente Utrecht werd als een goed voorbeeld genoemd.
- Voor het bepalen van thema's van gesprekken tussen partijen zouden onderwerpen van de Hervormingsagenda Jeugd 2023-2028 goede vertrekpunten kunnen zijn.
- Samenwerken en het hebben van een goede connectie tussen organisaties en actoren is essentieel voor een effectieve doorverwijzing.
- Zorg ervoor dat mentoren of begeleiders op de hoogte zijn van andere professionals of actoren die ondersteuning kunnen bieden aan jongeren. Dit maakt hen ontvankelijker voor gesprekken en stelt hen in staat jongeren indien nodig door te verwijzen.
- Werk aan het verminderen van financiële en beleidsmatige 'schotten' om continuïteit in begeleiding van jongeren te waarborgen. Samenwerking op beleidsniveau, met name met betrekking tot geldstromen, is cruciaal om ervoor te zorgen dat jongeren hier geen hinder van ondervinden. Dit wordt vooral door RMC-coördinatoren en coaches gezien als een obstakel.

3.5. Maatregel 4. Doorstroom

Rondom maatregel vier valt er volgens de gesproken stakeholders nog wel wat winst te behalen. Een aantal stakeholders gaf dan ook aan dat ze deze maatregel nog lastig vinden om in de praktijk te brengen. Volgens hun ervaring wordt er tot nu toe nog niet voldoende gedaan om voortijdig schoolverlaters terug naar school te krijgen en om te zorgen dat overstappen (van bijvoorbeeld het voortgezet onderwijs naar het mbo) succesvol verlopen. Verder gaven stakeholders aan nog weinig zicht te hebben op de aansluiting tussen het voortgezet onderwijs en het mbo en toetreding tot de arbeidsmarkt. De haperende afstemming tussen systemen werd dan ook als een van de knelpunten benoemd. Het programma 'Grip', onderdeel van het regionaal programma 2020-2024 van Ferm, is stopgezet volgens de stakeholders omdat betrokken professionals het niet invulden. Een expert legde daarentegen uit dat het programma 'Grip' juist zinvol was omdat

Doorstroomcoaches via een aansluitend leerlingvolgsysteem op de hoogte werden gesteld wanneer een jongere uitvalt, waardoor een Doorstroomcoach contact kan maken met deze jongere. Tegelijkertijd is 'Overstap' volgens betrokkenen met name een administratief programma, wat zich niet per se inzet op de preventie of curatie van voortijdig schoolverlaten.

Hieronder doen we verslag van de belangrijkste punten die in de gesprekken met stakeholders en experts naar voren zijn gekomen, al dan niet op basis van hun eigen ervaringen, over hoe deze maatregel aangescherpt en/of verbeterd dient te worden.

Bied leer-werktrajecten op maat aan als effectieve oplossing voor jongeren die vastlopen in het onderwijssysteem

Verschillende stakeholders benoemden dat het effectief is om een interne opleiding aan te bieden op het werk van een jongere, zoals een leerwerktraject of een BBL-opleiding. Zo krijgen jongeren de kans om tijdens hun werkzaamheden alsnog een startkwalificatie te halen. Dit vereist echter wel maatwerk en flexibiliteit. Daarnaast gaven stakeholders aan dat zij jongeren zien vastlopen in het onderwijssysteem. Een dergelijk leer-werktraject kan dan een mogelijke oplossing zijn voor deze jongeren. Een van de stakeholders benoemde daarbij als kanttekening dat we onszelf moeten afvragen of het nodig is dat iedereen een startkwalificatie haalt: niet alle jongeren zijn hierbij gebaat volgens deze stakeholder.

Effectieve strategieën voor het bereiken van uitgevallen jongeren

Ook kwam in de gesprekken naar voren dat stakeholders uit eigen ervaring opmerkten dat het vaak lastig is om goed contact te leggen met jongeren die al zijn uitgevallen, aangezien deze jongeren geen verbinding meer hebben met een school of instantie. Op dit punt werden enkele ervaringen en tips uitgewisseld onder stakeholders die kunnen helpen werkzame mechanismen te identificeren. Zo had een stakeholder ervaring met het sturen van een brief waarin gevraagd wordt of een jongere die voortijdig school heeft verlaten zelf contact wil opnemen. Echter hielp dit niet en bleef de respons vaak erg laag. Andere stakeholders gaven aan dat zij meer positieve ervaringen hebben met huisbezoeken, vaak uitgevoerd door jongerenwerkers. Deze huisbezoeken blijken succesvoller te zijn voor het weer in contact komen met jongeren. Een ander idee dat werd geopperd is om altijd een Doorstroomcoach aan te laten sluiten bij een exitgesprek met een jongere bij de onderwijsinstelling, zodat deze vervolgens in contact kan blijven met de jongere. Persoonlijk contact en continuïteit in het contact lijken dus werkzame elementen te zijn.

Als specifiek kwetsbaar moment werd de overstap van het voortgezet onderwijs naar het mbo genoemd. Naar dat transitiemoment zou als het om doorstroom gaat, meer aandacht naar uit mogen gaan aldus verschillende stakeholders. Tegelijkertijd geven verschillende stakeholders aan dat door een warme overdracht juist de transitie makkelijker verloopt, bijvoorbeeld van voortgezet speciaal onderwijs naar mbo-entree opleidingen. Zo benoemde een van de stakeholders hierover het volgende:

“Een warme overdracht werkt want veel vsv'ers raken tussen wal en schip, en als ze dan helemaal opnieuw moeten gaan beginnen bij een nieuwe school of een nieuwe vorm van onderwijs haken ze ook sneller af. [Het is een] grotere drempel om door te stromen naar opleiding of werk.”

Creatieve oplossingen en wetgevingsaanpassingen

Ook brachten stakeholders in de gesprekken in dat de wetgeving er soms voor zorgt dat jongeren in de knel komen en uitvallen. Om jongeren op maat te begeleiden moet er soms creatief worden nagedacht. De bekende paden kunnen niet altijd bewandeld worden. Deze zijn volgens meerdere stakeholders vaak juist te beperkend en werken soms uitval in de hand. Daarentegen is een creatieve op maat aanpak, vanwege wetgeving, niet altijd mogelijk. Om hier verandering in te brengen, dient dit te worden geagendeerd richting het rijk. Die agenderende rol werd door meerdere stakeholders gezien als een rol die mogelijk door Ferm opgepakt zou kunnen worden.

Optimaliseren van Doorstroom: Rol van Doorstroomcoaches en samenwerking met werkgevers voor duurzaam succes na schoolverlaten

De gesproken landelijke experts benadrukten het belang van voortdurende monitoring van voortijdig schoolverlaters, zowel tijdens als na hun schoolloopbaan, als een essentiële maatregel binnen de Doorstroom-maatregel. Doorstroomcoaches hebben hierin een taak om (oud-)vsv'ers te begeleiden. Ook zullen zij moeten kijken, in samenwerking met werkgevers, of het een persoon lukt om een werkplek te behouden. Een expert benoemde namelijk dat na een jaar het vaak voorkomt dat kwetsbaarheid, of andere omstandigheden waardoor jongeren kunnen uitvallen, terugkeert: *“Het is niet klaar op het moment dat je een werkplek hebt”*. Daarom zouden Doorstroomcoaches blijvende ondersteuning moeten bieden en periodiek moeten kunnen monitoren. Daarnaast is het van belang, volgens diezelfde expert, dat jongeren flexibiliteit en ruimte krijgen in deze doorstroom om dit ook naar wens in te richten.

Aansluitend is de samenwerking met werkgevers ook een aandachtspunt volgens de stakeholders. De stakeholders vinden dat deze samenwerking beter kan. Concreet zou het bijvoorbeeld helpen als er meer Beroeps Begeleidende Leerweg- (BBL) achtige constructies mogelijk zouden zijn. Hiervoor zou er meer samenwerking gezocht moeten worden met de arbeidsmarktregio en partijen die zich met werkgevers bezighouden.

Tips en suggesties samengevat voor maatregel 4. Doorstroom

- Bied leer-werktrajecten op maat aan: overweeg het aanbieden van interne opleidingen zoals leerwerktrajecten of BBL-opleidingen als effectieve oplossing voor jongeren die vastlopen in het onderwijssysteem. Zorg hierbij voor maatwerk en flexibiliteit.
- Overweeg huisbezoeken of andere laagdrempelige contactmomenten door jongerenwerkers als een effectieve manier om in contact te komen met jongeren die al zijn uitgevallen.
- Betrek een Doorstroomcoach bij exitgesprekken om het contact met de jongere te behouden.
- Persoonlijk contact en continuïteit in het contact met jongeren is essentieel.
- Besteed meer aandacht aan de transitie van voortgezet onderwijs naar het mbo, dit is een specifiek kwetsbaar moment.
- Overweeg creatieve op maat aanpakken, aangezien bekende paden niet altijd toereikend zijn.
- Breng beperkende wetgeving onder de aandacht en agendeer dit bij de relevante instanties.
- Zorg voor blijvende monitoring en begeleiding van (oud)vsv-ers door Doorstroomcoaches, zowel tijdens de schoolloopbaan als daarna en stimuleer periodieke monitoring na plaatsing op een werkplek.
- Geef jongeren flexibiliteit en ruimte in hun doorstroom om het naar wens in te richten.
- Onderzoek mogelijkheden voor meer BBL-constructies en zoek samenwerking met partijen die zich bezighouden met werkgevers en de arbeidsmarktregio.

3.6. Plusvoorziening

In tegenstelling tot de vier maatregelen die hierboven zijn besproken, zijn de meeste stakeholders en experts het meest bekend met de Plusvoorziening. Meerderen van hen vertelden met deze voorziening te maken te hebben (gehad) of er over gehoord te hebben. De meeste stakeholders weten dat Ferm iets met de Plusvoorziening te maken heeft, maar wat precies, daar hebben ze niet allemaal goed zicht op.

Door de ruimte voor maatwerk wordt de Plusvoorziening gezien als de best werkende activiteit van Ferm

De Plusvoorziening is volgens de gesproken stakeholders en experts de meest concrete 'activiteit' van het programma 2020-2024 van Ferm en het element dat het meest bijdraagt en kán bijdragen aan preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten. Dit is in eerste instantie het geval omdat deze voorziening ruimte biedt voor maatwerk; volgens vele hét werkzame element rondom dit thema. Daarnaast zet deze voorziening verschillende professionals aan tot onderlinge afstemming en samenwerking. In eerste instantie intern op de scholen (denk aan zorgcoördinatoren, ondersteuningscoördinatoren, jongerenwerk), maar ook tussen professionals op scholen en andere professionals daarbuiten (zoals Doorstroomcoaches).

Uitdagingen en kansen voor de Plusvoorziening

Een enkele stakeholder signaleerde dat scholen soms wel heel snel een Plusvoorziening aanvragen. Tegelijk gaven anderen aan dat een nadeel van de regeling rondom de Plusvoorziening is dat deze per jongere maar voor drie maanden aangeboden kan worden, wat in de praktijk soms niet voldoende is. Eveneens zijn er lange wachtrijen in de zorg, waardoor sommige jongeren bij de Plusvoorziening worden geplaatst. Een ander aandachtspunt dat naar voren kwam in de gesprekken met stakeholders is dat de Plusvoorziening naar de ervaring van stakeholders nog vooral aangevraagd wordt door professionals verbonden aan het voortgezet onderwijs, maar nog niet veel door het (v)mbo. Hier valt volgens hen nog winst te behalen.

Reflectie op de rol van de Plusvoorziening

Tegelijkertijd benadrukt een expert dat er vraagtekens zijn bij de noodzaak van de Plusvoorziening en of het niet juist essentieel is om het primaire proces, zoals interne begeleiding op school, te versterken. Deze expert geeft de voorkeur aan een vaste begeleider op school met flexibiliteit in de begeleiding zelf.

Tips en suggesties samengevat voor de Plusvoorziening

- Blijf inzetten op de ruimte voor maatwerk.
- Haal de tijdsbeperking van drie maanden van de maatregel af. Soms is de voorziening maar even nodig, soms langer. Dit weegt tegen elkaar op. Hierbij is het wel belangrijk om breder te kijken dan alleen naar het onderwijs.
- Bied de Plusvoorziening een centralere plek in het programma van Ferm. De overige maatregelen zijn als het ware aandachtspunten of randvoorwaarden die in het oog gehouden moeten worden, terwijl er aan jongeren ondersteuning op maat geboden wordt. Hierin kan de Plusvoorziening zowel preventief als curatief functioneren.
- Investeer in de versterking van het primaire proces met een vaste begeleider voor elke jongere.
- Zet in op een stevige Plusvoorziening op elke brede scholengemeenschap. De Plusvoorziening moet gezamenlijk, met scholengemeenschap en de gemeente, gedragen en gefinancierd worden, desnoods middels cofinanciering. Hierdoor moet eveneens voorkomen worden dat er langs elkaar afgewerkt wordt en juist dat je elkaar aanvult door samenwerking.

4 Resultaten: Jongeren en hun visie op het jongerenadviesteam

4.1. Evaluatie maatregelen

Tijdens de focusgroepen en de interviews met de dertien jongeren zijn de vier maatregelen van Ferm voorgelegd. Aan de hand van verschillende vragen en stellingen zijn wij met de jongeren in gesprek gegaan over of ze ervaring hebben met een dergelijke maatregel en hun evaluatie daarvan. Hieronder staat het perspectief van jongeren uitgelicht aan de hand van verschillende thematieken die tijdens de gesprekken naar voren kwamen.

Een belangrijke kanttekening bij dit onderzoek is dat de gesproken jongeren niet allemaal tot de officiële groep voortijdige schoolverlaters behoren. De meeste hebben een startkwalificatie, vaak in de vorm van een havo- of vwo-diploma. Velen zijn gestopt met hun opleiding of hebben ervoor gekozen geen verdere studie te volgen om zich te richten op hun eigen ondernemingen. Hierdoor biedt de samenstelling van deze groep waardevolle inzichten, maar geeft deze geen volledig representatief beeld van de bredere groep voortijdige schoolverlaters die doorgaans geen startkwalificatie heeft en zonder werk of studie verdergaat.

4.1.1. Gebrek aan passende ondersteuning en maatwerk

Over het algemeen zijn de jongeren van mening dat het gebrek aan passende begeleiding ervoor zorgt dat studenten vatbaar worden voor schooluitval, mede omdat school geen maatwerk kan leveren en het onderwijs daarom niet aansluit bij hun behoeften en interesses waardoor zij motivatie verliezen. Daarom zien zij het belang van inzetten op een ondersteunend pedagogisch klimaat en passende begeleiding.

Een aantal jongeren vertelden dat zij ervaring hebben (gehad) met een vorm van interne en/of externe begeleiding, bijvoorbeeld voor leerproblemen zoals dyslexie. Andere jongeren gaven aan dat de begeleiding op school nog gebrekkig is omdat er vaak pas later diagnoses worden gesteld. Door de gebrekkige begeleiding op school, vertelt een participant, raken jongeren sneller gedemotiveerd voor het onderwijs en lopen zij leervertraging op. Deze jongere is dan ook van mening dat een sterkere focus op onderwijs ondersteunen goed zou kunnen werken. Ook een van de individueel geïnterviewde jongeren geeft aan zelf behoefte aan en baat te hebben gehad bij passende ondersteuning vanuit school. Een andere individueel geïnterviewde participant beschrijft dat het belangrijk is dat school de jongere ziet, dat goede begeleiding wordt gegeven en gesprekken worden gehouden over voortijdig schoolverlaten. Er moet meer aandacht komen voor de jongere zelf, meer flexibiliteit, en minder stigma op het niet voltooiën van een opleiding.

Een van de jongere uit een focusgroep vertelde dat zij heeft ervaren dat er, wanneer een leerling dreigt uit te vallen, vaak maar weinig contact is tussen de verschillende docenten en andere professionals in en om de school. Zij ervaaarde, net als andere jongeren uit de focusgroep, daarnaast dat leerplicht vaak niet naar de situatie en behoeften van de student zelf kijkt, maar alleen naar of diegene wel of niet absent is. Docenten houden vervolgens ook vaak deze lijn aan, waardoor er binnen de school geen ruimte is voor maatwerk en het zoeken naar de meest passende aanpak of oplossing voor iedere jongere. Een andere participant gaf aan dat de band tussen school en jongeren die risico hebben op voortijdig schoolverlaten versterkt dient te worden wanneer de thuisomgeving hen bijvoorbeeld ook niet kan ondersteunen.

Over het gebrek aan maatwerk in het onderwijs, leveren de jongeren twee punten aan. Ten eerste vertelde een participant dat de niveaoverschillen binnen een klas enorm uiteenlopen waardoor vaak een middenweg wordt gekozen. De lesstof is voor een gedeelte van de studenten dan ook al bekend en passen zij al toe in hun werk. Ten tweede gaven andere participanten mee dat de lesstof nu vaak op één manier of via één methode wordt overgebracht op studenten. Hoe de lesstof het best effectief overgebracht kan worden, verschilt echter vaak van persoon tot persoon. Hierdoor kunnen jongeren aansluiting missen waardoor motivatie wegzakt. Dit komt mede doordat docenten zich vasthouden aan het curriculum en de gesproken jongeren daarbuiten maar weinig ruimte voor maatwerk zien:

“Dus dat je de motivatie kwijtraakt omdat een opleiding niet op jou is aangesloten. Als een klein gedeelte maar interessant voor je is, ga je voor de overige twee-derde van de tijd je opleiding uitzitten.”

Wel gaven sommige jongeren uit de focusgroepen mee dat het veel tijd en moeite gaat kosten om het pedagogisch klimaat dusdanig aan te passen dat school maatwerk kan leveren aan studenten, o.a. in de begeleiding, en dat er dan waarschijnlijk alsnog een gestandaardiseerd pad aangeboden moet worden.

Behoeftte aan passende begeleiding

Daarnaast herkent een van de participanten dat jongeren vaak nog gediagnostiseerd blijven (bijvoorbeeld met leerproblemen zoals Dyslexie, of ADHD) waardoor ze in de problemen komen op hun vervolgopleiding. Hij erkent dat ouders vaak hun kind niet willen labelen, maar dat diagnostisering en normalisering in plaats van problematisering van (leer)problemen jongeren kan helpen door te weten wat er speelt.

Monitoren voortijdig schoolverlaten

Ook willen de jongeren een mildere aanpak vanuit school tegen voortijdig schoolverlaten die meer gericht is op de student deelnemer de laten zijn van de maatschappij. Zij geven aan dat het schoolsysteem vernieuwd dient te worden. Gelijktijdig zien zij we de waarde in van zaken zoals discipline en ritme, samen in een klas zitten, en met mensen van je eigen leeftijd en ouder (leren) omgaan.

4.1.2. Behoeftte om beter aan te sluiten bij (de leefwereld van) jongeren in het algemeen

Alle jongeren zien het belang en nut in om de aanpak van voortijdig schoolverlaten en het onderwijs op de leefwereld van jongeren aan te laten sluiten. Een jongere vertelt dat dit belangrijk is omdat vaak docenten en begeleiders de leefwereld van jongeren niet (volledig) begrijpen, waardoor een kloof ontstaat tussen docent en student.

Zo geven sommigen aan meer behoefte te hebben om basisvaardigheden te leren, te leren wat zij zelf interessant vinden, en om de ‘buitenwereld de school binnen te halen’, bijvoorbeeld door meer kennisdeling en begeleiding vanuit bedrijven en organisaties. Een groot deel van de participanten geeft aan dat er weinig ruimte binnen de opleiding is om te ondernemen naast de opleiding die gevolgd wordt. Ook zien sommige jongeren meerwaarde in meer praktijk- en werkervaring op doen buiten school om. Een van de individueel geïnterviewde jongeren maakt een kanttekening dat school vaak een ‘moetje’ is voor jongeren.

Tegelijkertijd geeft diegene aan dat het verantwoordelijkheidsgevoel onder jongeren eveneens vergroot dient te worden. Tenslotte vertellen sommige participanten dat zij behoefte hebben aan de mogelijkheid om onderwijs op maat te volgen door middel van het ene vak op een bepaald niveau te kunnen volgen en het andere vak op een ander niveau.

Rol jongerenadviesteam

Tijdens de focusgroepen werd besproken dat het jongerenadviesteam een manier kan zijn om meer inzicht te geven in de leefwereld van jongeren. Enerzijds kan het voor een netwerk zorgen van jongeren, anderzijds kan het zijn dat studenten in een dergelijk jongerenadviesteam niet alles toevertrouwen wat er in hun omgeving speelt. Ook geven deze participanten aan dat het jongerenadviesteam niet alleen een rol zou kunnen spelen in het doorspelen van informatie uit de leefwereld van jongeren aan Ferm, maar juist ook jongeren kan informeren en dat jongeren hier terecht kunnen met hun verhaal of vragen.

4.1.3. Behoeftte aan warme overdracht en interactie met bedrijfsleven

De gesproken jongeren gaven eveneens aan dat zij behoefte hebben aan een warmere overdracht tussen scholen en nazorg van de school bij uitval, meer interactie met het bedrijfsleven – bijvoorbeeld door middel van een leerwerktraject – en ruimte om te ondernemen.

Uit een focusgroep kwam bijvoorbeeld naar voren dat jongeren behoefte hebben aan meer informatie over een vervolgopleiding en een warme overdracht om te voorkomen dat zij op hun nieuwe opleiding uitvallen: *"Er moet een brug geslagen worden tussen de opleidingen"*, want *"Het is nu een muur met een kloof er na."* Een andere participant gaf ook aan dat school een rol heeft in de nazorg van hun leerlingen wanneer zij toch uitvallen. Door nazorg te verzorgen aan voortijdig schoolverlaters kan je hen helpen, zorgen dat zij betrokken blijven bij school (al is het eventueel via een andere weg), of dat zij terugkeren. De participant geeft ook zelf aan geen mails meer te hebben gehad van school na uitschrijving.

De jongeren uit beide focusgroepen zijn het over het algemeen eens dat er veel meer 'buiten de schoolmuren' is en zien dan ook meerwaarde in het leggen van contacten met bedrijven en organisaties. De participanten stellen dat het belangrijk is voor jongeren om een bepaald doel te hebben om naar toe te werken om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. Ook is het voor jongeren die nog niet goed weten wat ze met hun leven willen doen van belang dat ze de ruimte krijgen om erachter te komen wat ze willen zonder dat hier tijdsdruk achter zit, bijvoorbeeld door middel van cursussen te volgen, een netwerk op te bouwen, (communicatieve) vaardigheden te versterken, of juist een tussenjaar te nemen. Bovendien zou school kunnen helpen bij het opbouwen van een netwerk om te kijken wat er nog meer is qua opleidingen en werk bij bedrijven. De participanten gaven mee dat het goed is om meer kennisuitwisseling tussen mbo'ers en hbo'ers te ontwikkelen bijvoorbeeld door middel van informatie-avonden. Deze kennisdeling kan als stimulans werken om uiteindelijk door te stromen naar een andere opleiding of een leerwerktraject.

Behoeftte aan leerwerktrajecten, met oog op eigen onderneming

Alle participanten gaven aan dat zij denken dat een goede doorstroom de meest effectieve maatregel is om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Voornamelijk leerwerktrajecten, of opleidingen waarbij ruimte is voor de eigen onderneming, zouden kunnen werken. Eveneens is het op deze manier mogelijk om werkervaring op te doen waar de meeste startersbanen om vragen binnen bepaalde sectoren. De participanten zijn van mening dat het aanbieden van een leerwerktraject waar je écht werkervaring op kan doen studenten kan motiveren om (alsnog) hun startkwalificatie te behalen.

Wel gaf een participant aan dat er alsnog passende begeleiding dient te zijn in een leerwerktraject voor studenten met leerproblemen. Eveneens geeft hij aan dat er hiervoor meer samenwerking plaats moet vinden tussen verschillende betrokken actoren en dat er controle plaats moet vinden vanuit de overheid.

Samenvatting

Er is volgens de gesproken jongeren een gebrek aan passende ondersteuning en maatwerk.

- Jongeren ervaren dat gebrek aan passende begeleiding leidt tot vatbaarheid voor schooluitval.
- Diagnoses worden soms te laat gesteld, wat leidt tot demotivatie en leervertraging.
- Er is behoefte aan betere interne en externe begeleiding, meer flexibiliteit en minder stigma op het niet voltooien van een opleiding

Er is behoefte aan een betere aansluiting op (de leefwereld van) jongeren.

- Jongeren vinden het belangrijk dat het onderwijs aansluit bij hun behoeften en interesses.
- Jongeren willen meer ruimte voor basisvaardigheden, ondernemen en praktijk- en werkervaring.
- Er is onder jongeren behoefte aan onderwijs op maat en meer flexibiliteit in het schoolcurriculum.

Er is behoefte aan een warme overdracht en interactie met het bedrijfsleven.

- Jongeren willen graag een betere overgang tussen school en nazorg bij uitval.
- Jongeren zien meerwaarde in contact met bedrijven en organisaties voor een concreet doel om naartoe te werken.
- Leerwerktrajecten en ruimte voor een eigen onderneming worden als effectieve maatregelen gezien door jongeren.

Rol jongerenadviesteam.

- Jongeren zien het jongerenadviesteam als een manier om inzicht te geven in hun leefwereld aan professionals.
- Het jongerenadviesteam kan een brug slaan tussen jongeren en Ferm, maar sommigen jongeren vertrouwen niet alles toe aan zo'n jongerenadviesteam.

4.2. Jongerenadviesteam

Vervolgens zijn alle jongeren uit de focusgroepen en tijdens de individuele interviews gevraagd input te leveren voor (de vorm van) het jongerenadviesteam. De algemene ideeën hierover zijn hieronder beschreven.

4.2.1. Werving

De jongeren zijn over het algemeen het met elkaar eens dat er een brede werving plaats moet vinden via verschillende kanalen voor het jongerenadviesteam. De gesproken jongeren zijn van mening dat het jongerenadviesteam bekend moet zijn bij jongeren, een groot bereik moet hebben, en daarom naamsbekendheid moet krijgen via sociale media. Ook zouden jongeren voor het adviesteam niet enkel via school geworven moeten worden, maar juist ook via andere kanalen zoals (sport)coaches en werkgevers. Voor de werving op school is het volgens een individueel geïnterviewde participant van belang dat docenten de ernst van het probleem benadrukken en aankaarten dat jongeren met deelname aan het jongerenadviesteam impact kunnen maken. Daarnaast geven de meeste participanten aan dat jongeren ook via sociale media geworven kunnen worden voor het jongerenadviesteam, bijvoorbeeld via Instagram, Facebook en LinkedIn afhankelijk van wat de doelgroep het meest gebruikt.

(Oud-)voortijdig schoolverlaters zouden via-via geworven kunnen worden of via een brief (of via Studielink) aan personen die stoppen met hun studie gezien deze doelgroep soms lastig te bereiken is. Participanten uit de tweede focusgroep zijn van mening dat er eveneens een kennismakingsgesprek moet zijn voor deelname aan het jongerenadviesteam.

4.2.2. Hoe zou het jongerenadviesteam eruit moeten zien?

Deelnemers jongerenadviesteam

De jongeren zijn van mening dat het jongerenadviesteam moet bestaan uit verschillende type jongeren met diverse achtergronden. Zo noemen participanten jongeren zoals spijbelaars, strevers, sporters, mensen met (leer)problemen zoals dyslexie of autisme, of mensen met een (fysieke) beperking. Er zijn wisselende geluiden over of het jongerenadviesteam moet bestaan uit zowel ervaringsdeskundigen, oftewel (oud-)voortijdig schoolverlaters, als niet-schoolverlaters, mede omdat schoolverlaters moeilijk te betrekken zijn. Sommigen zijn van mening dat het voornamelijk moet bestaan uit voortijdig schoolverlaters want:

“Je gaat niet luisteren naar iemand die wel op school heeft gezeten. Diegene kan geen mening geven over de situatie waar de jongeren in zitten.”

Anderen geven aan dat iedereen hier input op zou moeten kunnen leveren en breder moet kijken dan alleen voortijdig schoolverlaten zelf. Er moeten verschillende voortijdig schoolverlaters deelnemen: iemand in loondienst, iemand die op school zit, iemand met een KVK-nummer, en thuiswonenden.

Eveneens werd genoemd dat de jongeren in het team dezelfde leeftijd moeten hebben als personen die risico lopen op voortijdig schoolverlaten, of net iets ouder. Verder benoemt een participant dat er ook ‘dwarsdenkers’ of ‘omdenkers’ in het jongerenadviesteam moeten zitten: personen die niet de ‘standaard’ loopbaan of route naar werk hebben gevolgd. Een andere participant geeft aan dat het personen moeten zijn die jongeren inspireren en waar zij respect voor hebben.

Wat de leeftijd zou moeten zijn van de leider van het jongerenadviesteam is nog onenigheid over. Iemand zou vooral moeten kunnen aansluiten op de doelgroep: dit moet iemand zijn die (de leefwereld van) jongeren begrijpt. Wel zou het jongerenadviesteam top-down aangestuurd moeten worden vanuit Ferm of de gemeente, zijn participanten van mening.

Inrichting en vorm jongerenadviesteam

De participanten zijn van mening dat voor een duurzame inrichting van het jongerenadviesteam, het team een vast aantal mensen moet zijn. Structuren binnen scholen, zoals jongerenraden, kunnen gebruikt worden om ‘als klankbord te fungeren’. Gezien jongeren- of studentenraden een aantal keer per jaar samen komen, zouden zij een keer per jaar volgens de participanten over voortijdig schoolverlaten kunnen praten. Jongerenraden bestaan vaak uit twee scholieren of studenten per jaar (laag) en per niveau of opleiding. Deze jongeren zien wat er om hen heen gebeurt en kunnen daarom functioneren als ‘doorgeefluik’ of jongerenambassadeur. Door middel van bestaande structuren in te zetten, kan het jongerenadviesteam continue worden gemaakt en zichzelf in stand houden door in- en uitstroom bij studentenraden. Zo kan het jongerenadviesteam steeds vernieuwd worden. Ook wordt genoemd dat het belangrijk is dat leden van het jongerenadviesteam een intrinsieke motivatie moeten hebben om zich in te zetten voor voortijdig schoolverlaten. De participanten zijn van mening dat vooraf aangekondigd dient te worden welke thema’s besproken gaan worden en dat jongeren zelf (sub-)thema’s aan kunnen dragen.

Bovendien zou de opzet van het jongerenadviesteam informeel en laagdrempelig moeten zijn. Een participant uit focusgroep 1 benoemt dat deelname mogelijk zou moeten zijn door middel van een online survey in te vullen, waardoor een andere participant inbrengt dat er op deze manier geen ruimte meer voor dialoog is terwijl dit wel waardevol zou kunnen zijn. Ook is de aandachtspan van jongeren voor een online meeting vaak minder. Uiteindelijk zijn de participanten dan ook tot de conclusie gekomen dat het jongerenadviesteam live moet plaatsvinden.

Het jongerenadviesteam dient met regelmaat samen te komen, bijvoorbeeld één keer per kwartaal per regio of wanneer er bepaalde ontwikkelingen zijn. Tussengesprekken moeten met meer regelmaat plaatsvinden, bijvoorbeeld eens per maand, maar hier moet men ook flexibel in zijn. Een participant geeft aan dat de grotere bijeenkomsten één à twee uur dienen te duren, en tussenbijeenkomsten dertig minuten tot één uur. Een participant geeft aan dat voor tussenbijeenkomsten er wel een mogelijkheid moet zijn om online deel te nemen, maar dit moet met de groep afgestemd worden.

Vergoeding voor deelname

Deelname aan het jongerenadviesteam zou vergoed moeten worden en als een bijbaan moeten functioneren voor jongeren. "Jongeren moeten hier namelijk een bepaald belang bij hebben." aldus een van de individueel geïnterviewde participanten. Hoeveel vergoeding tegenover deelname moet staan, was nog een punt van discussie. Een andere individueel geïnterviewde jongeren brengt in dat de vergoeding voornamelijk moet aansluiten bij wat de doelgroep nodig heeft. Realistisch is dat een degelijk uurloon wordt verschaft. Ook geven participanten aan dat de vergoeding afhankelijk moet zijn van de frequentie van bijeenkomsten, de groepsgrootte en hoeveel personen op oproepbare basis deelnemen. Verder wordt ingebracht door een van de participanten dat een bepaald soort aangetrokken kan worden door het verschaffen van een vergoeding.

4.2.3. Waarover en wanneer zou het jongerenadviesteam Ferm advies kunnen geven?

Hoofdzakelijk geven participanten uit de focusgroepen aan dat leden van het jongerenadviesteam kunnen meedenken over hoe jongeren beter geïnformeerd kunnen worden, onder andere over voortijdig schoolverlaten, en zij kunnen helpen om de ervaringen en behoeftes van jongeren in kaart te brengen.

Jongeren dienen meegenomen te worden in het maken van de maatregelen. Zo zouden concrete voorstellen voorgelegd kunnen worden aan het jongerenadviesteam tijdens bijeenkomsten, die aan de hand van input van jongeren verder uitgewerkt kunnen worden. Er moet ruimte zijn tijdens de bijeenkomsten van het jongerenadviesteam of de panels om vragen of ideeën in te brengen en te bespreken. Input vanuit het jongerenadviesteam zou middels een presentatie met de resultaten aan Ferm gepresenteerd kunnen worden. Bovendien benoemen participanten dat Ferm eveneens de maatregelen voor kan lessen aan schoolklassen voor feedback. Belangrijk hierin is dat de inhoud van de maatregelen en het advies waarvan het jongerenadviesteam Ferm voorziet aansluit bij de doelgroep.

Vorm van kennisdeling

Bovendien is er gesproken over de vorm van kennisdeling en het ophalen van input van het jongerenadviesteam. Het jongerenadviesteam kan volgens de participanten gebruik maken van digitale hulpmiddelen zoals Prezi, Mentimeter, livestreams en Q&A's om input op te halen uit de leefwereld van jongeren. Ook kunnen leden van het jongerenadviesteam input van jongeren ophalen, bijvoorbeeld via sociale media middels een poll. Dergelijke polls kunnen ook op scholen gehouden worden om inzichten op te doen over wat er onder jongeren speelt, of er zouden panels over voortijdig schoolverlaten op scholen georganiseerd kunnen worden, bijvoorbeeld tijdens een mentoruur. Ook moeten jongeren laagdrempelig contact op kunnen nemen met het jongerenadviesteam. Een van de participanten uit de tweede focusgroep geeft aan dat een live bijeenkomst ook in te richten is als een 'huiskamer concept' wat vaker op middelbare scholen waar je kunt praten over je problemen. Een andere participant geeft aan dat op de website van de school ook een apart kopje moet zijn voor het jongerenadviesteam, maar dat het team zelf niet aan de school gebonden is.

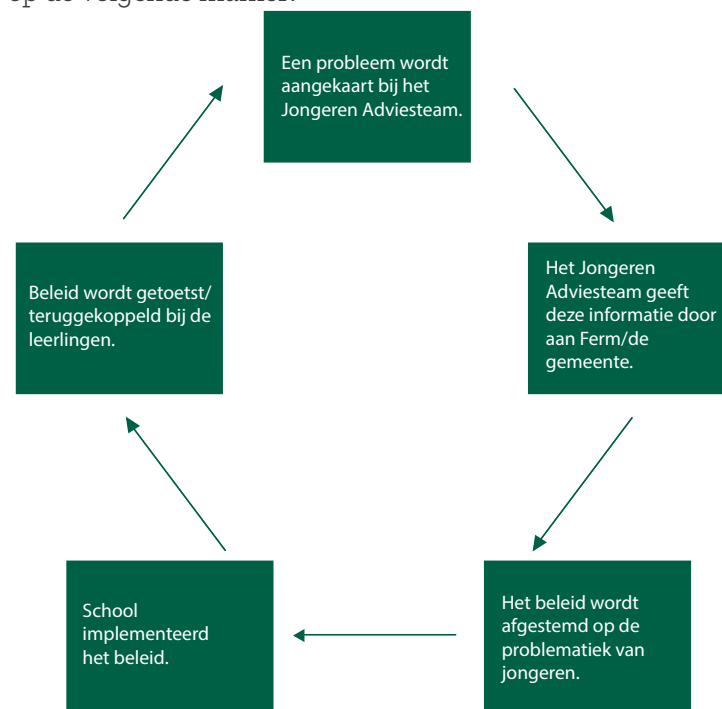
Aanvullend kan Ferm of de gemeente het jongerenadviesteam mondelinge feedback geven en laten zien dat hun input meegenomen wordt in rapportages en beleid zodat jongeren zich serieus genomen voelen en dat aangetoond wordt dat zij daadwerkelijk input kunnen leveren voor de praktijk. Wel geeft een participant aan dat dit op een begrijpelijke manier teruggekoppeld kan worden bij de jongeren en dat maatregelen op een interactieve manier geëvalueerd dienen te worden. De tekst of beleid op jongeren specifiek moet dan ook in begrijpelijk Nederlands verschaft worden.

4.2.4. Op wat voor manier kan een jongerenadviesteam verschil maken?

Overkoepelend zijn de jongeren van mening dat door het samenstellen van een jongerenadviesteam problemen (in de leefwereld) van jongeren kenbaar en bespreekbaar gemaakt worden. Dit zorgt voor herkenning van de leefwereld van en problemen die zich onder jongeren afspelen. Eveneens kan het jongerenadviesteam functioneren als 'doorgeefluik': jongeren kunnen problemen waar zij tegenaanlopen en hun ervaringen delen met het jongerenadviesteam, die het op hun buurt doorgeeft aan Ferm of de gemeente om zo hun beleid op de leefwereld van jongeren aan te passen. Daarnaast kan Ferm of de gemeente door middel van het instellen van een jongerenadviesteam voortijdig schoolverlaten beter monitoren en bijvoorbeeld bepaalde zien. Op deze manier kunnen jongeren sneller voorzien worden in hun behoeften om voortijdig schoolverlaten te voorkomen of verminderen.

Het jongerenadviesteam kan een verschil maken om voortijdig schoolverlaten te voorkomen of verminderen door middel van een luisterend oor te bieden. Door middel van het jongerenadviesteam komen studenten in contact met gelijkgestemden. Dit kan jongeren die risico lopen op voortijdig schoolverlaten het gevoel geven dat zij niet alleen zijn en een groepsgevoel creëren. Ook kan het jongerenadviesteam informatie en kennis delen met de jongeren zelf, en niet alleen met Ferm of de gemeente. Zo kunnen bijvoorbeeld middelbare scholieren vroegtijdig begeleid en geïnformeerd worden door het jongerenadviesteam, bijvoorbeeld over de studiekeuze gezien dit een belangrijke voorspeller van voortijdig schoolverlaten is.

Het jongerenadviesteam kan duurzaam ingezet worden, volgens een van de jongere, op de volgende manier:



Tenslotte benoemd een van de jongeren uit de focusgroepen dat Ferm zelf een verschil kan maken door middel van samen te werken met uitzendbureaus waarbij vacatures voor een bepaald (denk-)niveau worden uitgezet, waar voortijdig schoolverlaters wel de mogelijkheid krijgen om op te solliciteren in plaats dat bij voorbaat deze deur al dicht valt.

Samenvatting input jongeren over het jongerenadviesteam

Werving jongerenadviesteam:

- Maak gebruik van een breed scala aan wervingskanalen, zowel online als offline.
- Naamsbekendheid genereren via sociale media is belangrijk.
- Beperk de werving niet alleen tot scholen, werf ook via (sport)coaches en werkgevers.
- Betrek ook (oud)-voortijdig schoolverlaters, mogelijk via persoonlijke benadering.

Deelnemers jongerenadviesteam:

- Het team moet bestaan uit diverse achtergronden en types jongeren, zoals spijbelaars, strevers, sporters, etc.
- De groep zou sowieso moeten bestaan uit (oud-)voortijdig schoolverlaters.
- Zet een diverse groep jongeren in van 'dwarsdenkers' en 'omdenkers'.
- Het is belangrijk dat degene die het team leidt goed aansluit bij de groep voortijdig schoolverlaters. Een specifiek jonge leeftijd lijkt niet perse te hoeven.

Inrichting en vorm van het jongerenadviesteam:

- Maak gebruik van een vast aantal leden voor een duurzame inrichting.
- Maak gebruik van bestaande structuren, zoals jongerenraden, als klankbord.
- Het team moet een informeel en laagdrempelig karakter hebben.
- Regelmatige bijeenkomsten zijn belangrijk, zowel in persoon als online moet mogelijk zijn.

Vergoeding voor deelname:

- Deelname aan het jongerenadviesteam moet vergoed worden als een bijbaan voor jongeren.
- Wel is er nog discussie over de hoogte van de vergoeding. Het lijkt vooral afhankelijk te zijn van de frequentie en groepsgrootte.

Adviesonderwerpen en vorm van kennisdeling:

- Het jongerenadviesteam kan adviseren over informatieverstrekking en het betrekken van jongeren bij de maatregelen.
- Leg concrete voorstellen voor aan het jongerenadviesteam voor input en uitwerking.
- Maak gebruik van digitale hulpmiddelen en online vragenlijsten om input te verzamelen.
- Organiseer live bijeenkomsten voor diepgaande dialoog en betrokkenheid.

Impact van het jongerenadviesteam:

- Het jongerenadviesteam maakt problemen van jongeren bespreekbaar en herkenbaar.
- Het jongerenadviesteam fungeert als doorgeefluik voor problemen en ervaringen van jongeren richting Ferm of de gemeente.
- Het is belangrijk dat op basis van de input van jongeren het beleid wordt gemonitord en/of wordt aangepast.
- Het is belangrijk dat het jongerenadviesteam serieus wordt genomen en dat een luisterend oor wordt geboden aan de jongeren om een gevoel van betrokkenheid te stimuleren.

5 Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk presenteren we het sluitstuk van ons onderzoek, waarin we de bevindingen vanuit de verschillende perspectieven samenbrengen en vertalen naar conclusies en concrete aanbevelingen. De inzichten die we hebben verkregen via de literatuurstudie en middels de verschillende gesprekken met stakeholders, landelijke experts en jongeren vormen de basis voor de aanbevolen strategieën en beleidsrichtlijnen. In paragraaf 6.1 worden de belangrijkste conclusies beknopt beschreven, gevolgd door specifieke aanbevelingen die we hebben geformuleerd in paragraaf 6.2.

5.1. Conclusies

Stakeholders en experts zijn weinig bekend met het programma 2020-2024 van Ferm

De meeste stakeholders en landelijke experts lijken geen helder beeld te hebben van de inhoud van het programma 2020-2024 van Ferm inclusief de vier maatregelen. Met de Plusvoorziening zijn de meeste stakeholders wel bekend. Er kunnen ten behoeve van het beantwoorden van de eerste centrale vraag van dit onderzoek dan ook geen harde uitspraken gedaan worden over op welke manier de door Ferm gestelde maatregelen en activiteiten bijdragen aan de preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten. Vanuit hun ervaring en expertise delen de stakeholders en experts echter wel inzichten over werkzame mechanismen rondom de preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten die waardevol kunnen zijn voor aanscherping of herformulering van het toekomstige programma van Ferm. Deze stakeholders en experts denken ook kritisch mee over de maatregelen van Ferm nadat deze door de onderzoekers uiteengezet zijn.

Stakeholders en experts zijn weinig bekend met de precieze rol van Ferm

Ook blijkt uit de focusgroepen dat de stakeholders en experts geen helder beeld hebben van wat Ferm precies doet en wat de organisatie exact als taakstelling heeft. Dit geldt ook voor een aantal stakeholders en experts die werkzaam zijn in de regio Stedendriehoek. Voor hen is Ferm als organisatie niet heel zichtbaar. In het verlengde hiervan benoemt een deel van deze stakeholders dat zij weinig zicht hebben op de uitvoering en het gebruik van de maatregelen in de regio. Een aantal stakeholders en experts vraagt zich af wat de rol van een organisatie als Ferm zou kunnen of moeten zijn. De vraag wordt gedeeld of het wel aan een organisatie als Ferm is om 'maatregelen' ter preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten op te stellen. Ook vraagt een aantal experts zich af of een organisatie als Ferm wel in moet zetten op beleidsmaatregelen, of juist meer zou moeten focussen op maatregelen op uitvoerend vlak. Op een ander niveau vragen anderen zich af of het überhaupt werkzaam is, daar waar het gaat om de preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten, om zo in maatregelen, programma's en/of projecten te denken. Volgens verschillende stakeholders is er veel meer behoefte aan ruimte voor maatwerk, zowel lokaal als in relatie tot individuele jongeren.

Maatwerk lijkt meest werkzame element voor preventie van en curatie bij voortijdig schoolverlaten

In zowel de focusgroepen met de stakeholders en experts als in de gesprekken met de jongeren komt maatwerk sterk naar voren als werkzaam element voor preventie van en curatie bij voortijdig schoolverlaten. In de gesprekken met stakeholders en experts werd maatwerk als cruciaal beschouwd bij het bespreken van mogelijke maatregelen. Zo werd benadrukt dat maatwerk een sleutelfactor is om effectieve preventie en aanpak van voortijdig schoolverlaten te bewerkstelligen.

Dit betekent dat er niet één uniforme aanpak is die voor iedereen werkt, maar dat er juist flexibiliteit en aanpassingsvermogen nodig is om in te spelen op de unieke behoeften en situaties van jongeren. Tevens wordt dit idee van een gepersonaliseerde leeromgeving en een individuele aanpak, waarbij maatwerk geleverd wordt, ondersteunt door eerder onderzoek (Freeman & Simonsen, 2015; Van Sleeuwen & Heyn, 2020).

Persoonlijke begeleiding is volgens veel stakeholders en experts de kern van een maatwerk aanpak. Het belang van een coach of persoonlijk begeleider kwam in meerdere gesprekken naar voren. Dit belang wordt eveneens ondersteund door verschillende onderzoeken (Cabus, 2013; de Witte & Cabus, 2013; Van der Steeg et al., 2015). Om de persoonlijke begeleiding effectief te maken zou deze coach of persoonlijk begeleider zo veel mogelijk een vast persoon moeten zijn, zodat er een relatie opgebouwd kan worden met de jongere. Ook zou deze persoon oog moeten hebben voor de bredere ontwikkeling van de jongere en zaken die mogelijk op andere vlakken dan school spelen, zoals bijvoorbeeld schulden of problemen in het gezin. Hetzelfde wordt beaamt in de literatuur: voortijdig schoolverlaten zou tegengegaan kunnen worden door zicht te krijgen op de (thuis)situatie van de jongere (Timmermans et al., 2019). Daarnaast zou een coach of begeleider goed zicht moeten hebben op het aanbod van andere (ondersteunings)partijen en instanties, om de jongere zo te kunnen helpen concrete belemmeringen voor ontwikkeling uit de weg te ruimen. Naast relatie en continuïteit zou laagdrempeligheid en een praktische insteek essentieel zijn volgens experts en stakeholders.

Wanneer er in de begeleiding een sterke band wordt opgebouwd met de jongere en hierin geïnvesteerd wordt, kan dit de verbondenheid met de begeleider of school versterken, wat een belangrijk onderdeel vormt van de intrinsieke motivatie van jongeren om te participeren in het onderwijs (Zaff et al., 2017; Timmermans et al., 2019; Van der Gaag et al., 2020). Op deze manier kan voortijdig schoolverlaten tegen worden gegaan. Aanvullend vindt eerder onderzoek dat laagdrempelig contact in de begeleiding en emotionele steun bevorderend kan werken (Van der Gaag et al., 2020).

De gesproken jongeren benadrukten eveneens het belang van maatwerk en een gepersonaliseerde benadering ter preventie van voortijdig schoolverlaten, vooral binnen het onderwijs. Zo stelden zij voor om het onderwijscurriculum flexibeler aan te bieden en een meer persoonlijke aanpak te integreren in de manier van lesgeven, bijvoorbeeld door leerlingen de mogelijkheid te geven om vakken op verschillende niveaus te volgen. Daarnaast werd het belang van individuele aandacht en ondersteuning op school onderstreept, met ruimte voor persoonlijke groei en ondernemerschap. Volgens de jongeren kan maatwerk op school helpen om voortijdig schoolverlaten te voorkomen door in te spelen op de unieke omstandigheden en behoeften van iedere jongere.

Deze bevindingen sluiten aan bij eerder onderzoek over het belang om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van jongeren, omdat het huidige onderwijs niet altijd hierbij aansluit (Van Sleeuwen & Heyne, 2020; NJi, 2023b). Door aan te sluiten bij de behoeften van jongeren kan autonomie en zelfdeterminatie worden bevorderd. Tevens kan de verbondenheid van jongeren met de school vergroot worden wanneer het onderwijs voldoet aan hun interesses, capaciteiten en doelen (Zaff et al., 2017; Van der Gaag et al., 2020). Ook Timmermans en collega's (2019) vonden bijvoorbeeld dat voortijdig schoolverlaten onder jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) voorkomen kan worden wanneer de vaardigheden en lesstof passend en toereikend zijn voor de jongeren.

Bij deze resultaten valt wel een belangrijke kanttekening te maken. De jongeren die aan dit onderzoek hebben meegedaan, behoren niet allemaal tot de officiële groep voortijdige schoolverlaters. De meeste van hen hebben een startkwalificatie, zoals een havo- of vwo-diploma, en zijn gestopt met hun opleiding om zich te richten op ondernemen. Hoewel hun inzichten waardevol zijn, geven ze daardoor niet volledig het perspectief weer van jongeren zonder startkwalificatie die voortijdig het onderwijs verlaten en geen werk of studie hebben.

Het belang van een integrale aanpak en samenwerking tussen meerdere partijen

Ook het belang van een integrale aanpak en samenwerking tussen verschillende partijen komt uit de gesprekken naar voren als essentieel component voor preventie van en curatie bij voortijdig schoolverlaten. In de gesprekken met stakeholders en experts werd benadrukt dat een gecoördineerde aanpak tussen verschillende instanties, zoals scholen en externe organisaties, van cruciaal belang is. Het gebrek aan communicatie tussen leerkrachten en andere actoren is tevens een risicofactor voor voortijdig schoolverlaten (NJI, 2023b). In eerder onderzoek wordt zicht krijgen op de samenwerking van verschillende actoren, deze stimuleren, en het sociaal netwerk rondom de leerling mobiliseren, aangekaart als de taak van de leerkracht (Timmermans et al., 2019). Echter blijkt uit de sessies met stakeholders en experts dat deze taak eveneens is weggelegd voor andere actoren, zoals persoonlijk begeleiders en coaches van jongeren. Op deze manier zou een integrale aanpak bewerkstelligd kunnen worden.

Een belangrijk element als het gaat om samenwerking dat in het onderzoek naar voren kwam, is de verbinding tussen scholen en werkgevers. Een nauwere samenwerking tussen onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven kan bijdragen aan een betere voorbereiding op en overgang van jongeren naar de arbeidsmarkt. Dit is bijvoorbeeld concreet te maken door het aanbieden van meer leerwerktrajecten. Dit raakt eveneens aan twee curatieve maatregelen om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan die De Witte en Cabus (2013) in hun onderzoek als effectief beschouwen, namelijk de begeleiding naar het optimale traject of beroep voor de jongere en het bieden van duale trajecten.

Daarnaast is het van belang dat er sprake is van continuïteit in het contact en dat jongeren kunnen rekenen op één centraal aanspreekpunt. Door continuïteit te bieden wordt gewaarborgd dat de ondersteuning en begeleiding van verschillende partijen naadloos op elkaar aansluit en dat jongeren niet tussen wal en schip vallen. Een integrale aanpak en samenwerking zijn dan ook cruciale pijlers in de preventie van en curatie bij voortijdig schoolverlaten, waarbij de belangen en behoeften van jongeren centraal staan.

De continuïteit in de begeleiding is een belangrijke randvoorwaarde voor een effectieve aanpak van voortijdig schoolverlaten en is eveneens een grote uitdaging voor beleid (Van der Gaag et al., 2020). Continuïteit in het contact met de student kan bijvoorbeeld geborgd worden door structureel ingeplande besprekingen.

Stakeholders en experts zijn het meest enthousiast over de Plusvoorziening

Aansluitend op het vorige punt blijkt de Plusvoorziening ook het element van het programma van Ferm te zijn dat het meest gewaardeerd wordt door stakeholders en experts. Nadat de onderzoekers de maatregelen van Ferm toelichtten zijn de stakeholders van alle maatregelen en activiteiten van Ferm het meest positief over de Plusvoorziening. Dit is de component van het programma van Ferm die het meeste ruimte biedt voor maatwerk.

Duurzaam betrekken van jongeren als integrale component in de werkzaamheden van Ferm

In alle gesprekken werd beaamd dat het betrekken van jongeren bij het vormgeven van beleid en praktijk rondom voortijdig schoolverlaten essentieel is en ook centraal moet staan in het vormgeven van verder beleid en praktijk met betrekking tot voortijdig schoolverlaten.

Een aantal stakeholders en experts vraagt zich wel af wat de rol van Ferm in relatie tot een mogelijk jongerenadviesteam precies zou moeten zijn. Sommige stakeholders zijn van mening dat Ferm zich niet primair zou moeten richten op het oprichten van een (nieuw) jongerenadviesteam. In plaats daarvan werd gesuggereerd dat Ferm aanhaakt bij reeds bestaande jongerenadviesteams of vergelijkbare denktanks die georganiseerd worden door andere partijen zoals scholen en gemeenten.

In de gesprekken brachten de stakeholders ook een aantal cruciale aspecten naar voren die van belang zijn wanneer Ferm in de toekomst jongeren nog meer wil betrekken. Ten eerste is het belangrijk dat jongeren serieus worden genomen in hun bijdrage aan beleidsvorming en praktijkontwikkeling. Hun inbreng moet serieus worden overwogen en geïntegreerd worden in het proces. Daarnaast is het essentieel om terugkoppeling te bieden aan de jongeren over hoe hun input wordt gebruikt en welke veranderingen er daadwerkelijk worden doorgevoerd.

Aansluitend op bovenstaande werd ingebracht dat het belangrijk is om bij het betrekken van jongeren goed over de werving na te denken. Daarbij moet ervoor gezorgd worden dat de doelgroep – (voormalig) voortijdig schoolverlaters of jongeren die tot de risicogroep behoren – ook betrokken wordt. Eerder onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat door jongeren mee te laten denken over hoe zij betrokken willen worden en op welke manier zij gemotiveerd en aangespoord zouden kunnen worden, de betrokkenheid van de jongeren bij school verbeterd kan worden (Kenniscentrum LVB, 2023). Dit vraagt om een benadering die aansluit bij hun behoeften, zorgen en ervaringen. Een inclusieve aanpak waarin deze jongeren zich gehoord en begrepen voelen, vormt de basis voor een effectief betrokkenheidstraject.

Kortom, het duurzaam betrekken van jongeren is volgens betrokkenen een onmisbaar element in de aanpak van voortijdig schoolverlaten. Hoewel er verschillende visies zijn op de exacte rol van Ferm in relatie tot een jongerenadviesteam, is het duidelijk dat het serieus nemen van jongeren, het bieden van terugkoppeling en het specifiek betrekken van jongeren uit de doelgroep van cruciaal belang is voor een effectieve en inclusieve aanpak van voortijdig schoolverlaten.

Preventie en curatie van voortijdig schoolverlaten vereisen een diepgaandere benadering

Uit de gesprekken met de jongeren en met een aantal experts kwam naar voren dat de wortel van het probleem van voortijdig schoolverlaten ook dieper ligt: er zou opnieuw naar het onderwijssysteem en de opdracht van het onderwijs gekeken moeten worden.

Ten eerste kwam naar voren dat er meer aandacht moet komen voor (ondersteunings)behoeften en individuele situaties van jongeren. Zoals eerder aangegeven is het daarbij van essentieel belang om een gepersonaliseerde aanpak te hanteren, waarbij rekening wordt gehouden met de unieke omstandigheden en behoeften van elke jongere. Dit zou kunnen betekenen dat er meer ruimte moet komen voor flexibel onderwijs, extra begeleiding en alternatieve leerwerktrajecten.

Daarnaast benadrukken de respondenten het belang van de pedagogische opdracht van het onderwijs. Het onderwijs moet niet alleen gericht zijn op het overdragen van kennis, maar ook op de persoonlijke en sociale ontwikkeling van jongeren. Hierbij gaat het om het stimuleren van de ontwikkeling van kritisch denken, probleemoplossend vermogen en sociale competenties, maar, afhankelijk van de behoeften van jongeren, ook het ontwikkelen van vaardigheden en competenties gericht op persoonlijke ontwikkeling en ondernemersvaardigheden.

Verder leek er consensus te zijn over de noodzaak van meer flexibiliteit in wet- en regelgeving met betrekking tot onderwijs en arbeidsmarkt. Zo zou de overstap naar de arbeidsmarkt vergemakkelijkt moeten worden (bijvoorbeeld via leerwerktrajecten) en ondernemerschap onder jongeren meer gestimuleerd en gewaardeerd moeten worden. Dit zou betekenen dat er meer mogelijkheden moeten worden gecreëerd voor stages, leerwerktrajecten en ondernemersprogramma's, aan de hand waarvan jongeren op een praktische manier ervaring op kunnen doen en hun talenten kunnen ontwikkelen buiten het traditionele klaslokaal. Dit zou, volgens de stakeholders zowel als volgens de jongeren voor een deel van de jongeren die nu tussen 'wal en schip' vallen een enorme uitkomst bieden.

Kortom, om voortijdig schoolverlaten effectief te voorkomen en aan te pakken, is het van groot belang ook gezamenlijk na te denken over de rol en plaats van onderwijs in de levens van jonge mensen. Een herbeschouwing van het onderwijssysteem, met meer ruimte voor inspelen op individuele behoeften en het opdoen van ervaringen op de arbeidsmarkt binnen een context van meer flexibele wet- en regelgeving, zijn daar belangrijke aspecten in.

5.2. Aanbevelingen

Op basis van de hierboven gepresenteerde conclusies delen we in deze paragraaf aanbevelingen voor Ferm en het Regionaal Programma Voortijdig Schoolverlaten 2025-2028. Daarbij formuleren we aanbevelingen zowel voor Ferm als organisatie als inhoudelijke aanbevelingen die meegenomen kunnen worden in het verder vormgeven van het regionaal programma Voortijdig Schoolverlaten.

Aanbevelingen voor Ferm gericht op de rol als organisatie

- Her-beschouw de opdracht en taakstelling van Ferm als netwerk. Op basis van de bevindingen van dit onderzoek adviseren wij dat Ferm de eigen opdracht en taakstelling her-beschouwt. Als startpunt zou samen met andere partijen in kaart gebracht moeten worden wat de taakstelling en opdracht van andere stakeholders rondom voortijdig schoolverlaten is en wat zij nog missen om hun opdracht en taak te kunnen vervullen. Ferm kan dan kijken hoe zij hier een aanvulling op kan bieden. Het idee daarbij is ervoor te zorgen dat er geen overlap in opdracht en taakstelling is. Op deze manier kan er toegewerkt worden naar een nog steviger netwerk van partijen die weten waarvoor ze bij elkaar kunnen aankloppen. Ook kan Ferm er dan voor zorgen dat, door middel van het toekennen van budget voor specifieke projecten en initiatieven, de 'gaten' die er in het netwerk zijn gevuld worden.
- Stap af van het denken in 'maatregelen', programma's en projecten. Dit wekt verwarring en is bovendien te ad hoc. Het programma zou vorm moeten krijgen vanuit een duidelijke visie op het onderwerp enerzijds en een duidelijke taakstelling van Ferm anderzijds.
- Leg de focus binnen de taakstelling van Ferm op het verbinden en ondersteunen van andere partijen binnen het voortijdig schoolverlaten netwerk. Vanuit de informatie die opgehaald is in dit onderzoek adviseren wij dat het een partij als Ferm past om meer 'op de achtergrond' op coördinatie- en beleidsniveau te opereren en niet op uitvoerend niveau. Op basis van de input van verschillende stakeholders benadrukken wij het belang van Ferm als ondersteuner van- en verbinder tussen verschillende andere partijen die meer direct of meer indirect in contact staan met jongeren die risico lopen op voortijdig schoolverlaten of al uitgevallen zijn, zoals bijvoorbeeld scholen. Ferm zou dan ook niet moeten inzetten op de directe begeleiding van jongeren.
- Hou overzicht van het netwerk en deel dit. Naast inzetten op ondersteunen en verbinden van andere stakeholders zou het bij de rol en taak van Ferm passen om overzicht over het netwerk te houden en dit te delen binnen het netwerk: welke partij doet wat in relatie tot voortijdig schoolverlaten? Welke nieuwe spelers komen er bij en wat zijn recente ontwikkelingen? Op deze manier blijven alle partijen goed geïnformeerd en kan er onderling sneller worden geschakeld.
- Zorg voor de zichtbaarheid en vindbaarheid van Ferm. Uit het onderzoek bleek dat veel stakeholders nog niet goed weten wat de rol en taakstelling van Ferm is en waarvoor ze bij Ferm moeten zijn. Wanneer de organisatie dit helder heeft is het belangrijk dat ze hierover met andere stakeholders communiceren.
- Pak een rol op in kennisdeling. Bij het ondersteunen van het netwerk past het ook dat Ferm meer een rol oppakt in kennisdeling. Zo zou Ferm bijvoorbeeld binnen het netwerk meer bekendheid kunnen geven aan wat er ontwikkeld en ondernomen wordt in de verschillende initiatieven die gesubsidiëerd worden door Ferm, wat de uitkomsten en werkzame mechanismen daarvan zijn. Op deze manier kunnen de verschillende partijen van elkaar leren en ervoor zorgen dat de aanpak van voortijdig schoolverlaten zo effectief mogelijk is.

- Behoud overzicht van budget en verdeling van overheidsgelden. Wij adviseren dat Ferm de rol die zij nu speelt in relatie tot het verdelen van budget voor initiatieven rondom voortijdig schoolverlaten behoudt. De werkwijze die daarbij nu gehanteerd wordt (initiatieven die een voorstel kunnen indienen) werkt daarbij volgens de meeste betrokken partijen goed. Om een versterking van de aanpak van voortijdig schoolverlaten te garanderen zou een voorwaarde voor subsidie moeten zijn dat partijen de opbrengsten van hun initiatieven in kaart brengen en delen met andere partijen, waaronder Ferm. Aan Ferm is het de taak er ook voor te zorgen dat, door middel van het gericht toekennen van budget voor specifieke projecten en initiatieven, de 'gaten' die in het netwerk geïdentificeerd worden, gevuld worden. Hierbij geven we als aanbeveling mee om deze aanvragen te simplificeren zodat men hier relatief minder tijd aan kwijt is.
- Pak als Ferm ook een agenderende rol op richting het rijk. Aanvullend op de ondersteunende en verbindende rol binnen het lokale netwerk rond vroegtijdig schoolverlaten, zou Ferm agendering richting het rijk in zijn taakstelling op kunnen nemen. Dit onderzoek bracht al een aantal punten aan het licht die verder reiken dan lokaal beleid. Zo werden er vanuit de stakeholders reflecties gedeeld over hoe landelijke wet- en regelgeving het voorkomen en tegengaan van voortijdig schoolverlaten soms in de weg kan staan. Veel stakeholders signaleren noodzaak tot meer flexibiliteit in wet- en regelgeving met betrekking tot onderwijs en arbeidsmarkt. Ferm zou zulke knelpunten bij de nationale overheid onder de aandacht kunnen brengen.

Inhoudelijke aanbevelingen voor Ferm en het programma voortijdig schoolverlaten

- **Leg inhoudelijk de voornaamste focus op preventie.** Inhoudelijk adviseren wij dat Ferm voor het toekennen van subsidies en kennisdeling de voornaamste focus legt op preventie. Over het algemeen is het voorkomen (preventie) van voortijdig schoolverlaten namelijk effectiever gebleken dan het terugdringen (curatie) van voortijdig schoolverlaten, volgens het NJi (2023b). Dit kan bijvoorbeeld door het inzetten op vroegtijdige signalering van (risicofactoren voor) voortijdig schoolverlaten en het bieden van effectieve en passende ondersteuning. Echter betekent dit niet dat Ferm geheel af dient te zien van curatieve maatregelen: deze blijven van belang voor jongeren die reeds uitgevallen zijn om hen weer in het onderwijs te laten participeren.
- **Maak van maatwerk de rode draad in de aanpak van voortijdig schoolverlaten.** Aansluitend op het bovenstaande adviseren wij dat Ferm andere organisaties en partijen stimuleert om in hun aanpak zo veel mogelijk ruimte te creëren voor maatwerk. Ook dat zou als voorwaarde voor het ontvangen van subsidie opgenomen kunnen worden.

- Maak ook van jongerenparticipatie een rode draad in de aanpak van voortijdig schoolverlaten. Tevens adviseren wij dat Ferm andere organisaties en partijen aanzet om bij het vormgeven, evalueren en aanscherpen van hun aanpak jongeren te betrekken. Ook jongerenparticipatie zou als voorwaarde voor het ontvangen van subsidie opgenomen kunnen worden. Organisaties zouden dan bij nieuwe voorstellen voor activiteiten en initiatieven (1) moeten aangeven hoe jongeren betrokken zijn bij het tot stand komen van het voorstel, en (2) hoe jongeren betrokken zullen worden tijdens de uitvoering en bij evaluatie en aanscherping van de activiteiten en initiatieven. In het concretiseren van de samenwerking met jongeren zouden dan essentiële punten meegenomen moeten worden zoals in kaart gebracht in dit onderzoek, waaronder: neem de inbreng van jongeren serieus; koppel aan de jongeren terug hoe hun input meegenomen wordt; beloon de bijdrage van jongeren en bepaal de vorm van beloning samen met de jongeren; zorg ervoor dat er ook echt jongeren uit de (voortijdig schoolverlaten) doelgroep betrokken zijn; leg concrete voorstellen voor aan jongeren en maak eventueel gebruik van digitale hulpmiddelen en online vragenlijsten en organiseer live bijeenkomsten voor dialooggesprekken.
- Stimuleer een integrale kijk op jongeren en hun leven. Uit gesprekken die in het kader van dit onderzoek gevoerd zijn met partijen die direct werken met jongeren die voortijdig school verlaten hebben of daarop risico lopen komt naar voren dat het zeer belangrijk is voor zowel preventie als curatie om oog te hebben voor de bredere ontwikkeling van jongeren en zaken die mogelijk op andere vlakken dan school spelen, zoals bijvoorbeeld schulden of problemen in het gezin. Ferm zou dan ook deze integrale kijk op jongeren en hun leven kunnen stimuleren bij de verschillende partijen. Ook dit zou als voorwaarde voor het ontvangen van subsidie opgenomen kunnen worden.
- Neem als Ferm het perspectief en advies van jongeren mee, maar organiseer niet nog een apart jongerenadviesteam. Gezien de voorgestelde taak en opdracht van Ferm en het feit dat Ferm zelf weinig direct in contact zal zijn met jongeren, past het aan deze partij niet om zelf ook nog een jongerenadviesteam te organiseren. Als jongerenparticipatie een rode draad in de aanpak van voortijdig schoolverlaten wordt en geïntegreerd wordt in de werkwijze van alle partijen, dan is dat ook niet nodig. Wel zou een delegatie jongeren die verbonden zijn aan initiatieven van verschillende partijen, op specifieke momenten (bijvoorbeeld bij het her eiken van het programma) uitgenodigd kunnen worden om kritisch mee te denken. Dit zou dan in samenspraak en onder begeleiding van de partners gedaan moeten worden die al ervaring hebben in het direct werken met deze jongeren.

Bijlagen

Bijlage 1. Functies stakeholders en experts

Stakeholders

	Functie
Stakeholder 1	Doorstroomcoach
Stakeholder 2	Beleidsmedewerker gemeente
Stakeholder 3	Beleidsmedewerker & leerplichtambtenaar gemeente
Stakeholder 4	Deelnemer stuurgroep Ferm
Stakeholder 5	Beleidsmedewerker gemeente
Stakeholder 6	Beleidsmedewerker gemeente
Stakeholder 7	Doorstroomcoach
Stakeholder 8	Deelnemer stuurgroep Ferm
Stakeholder 9	Beleidsmedewerker gemeente
Stakeholder 10	Deelnemer stuurgroep Ferm
Stakeholder 11	Deelnemer stuurgroep Ferm
Stakeholder 12	Beleidsmedewerker gemeente
Stakeholder 13	Medewerker Plusvoorziening
Stakeholder 14	Doorstroomcoach

Experts

	Functie
Expert 1	Assistent professor bij een universiteit
Expert 2	Adviseur voortijdig schoolverlaten
Expert 3	Adviseur voortijdig schoolverlaten

Bijlage 2. Topiclijst stakeholders

Kennismaking

- Naam en functie.
- Hoe komt het thema voortijdig schoolverlaten naar voren in uw werk? Is dat meer op preventief niveau of curatief niveau?
- Op welke manier bent u verbonden met Ferm?

Ferm-maatregelen

Introductie: we gaan in op de vijf maatregelen van Ferm en stellen daar enkele vragen over. Vanuit jullie ervaring en praktijk zouden we graag reflecties horen middels voorbeelden. We gaan in op het curatieve als het preventieve aspect rondom voortijdig schoolverlaten.

- Deze informatie hebben wij uit het Regionaal Programma Ferm 2020-2024 gehaald. Klopt deze informatie zoals we de maatregel nu hebben benoemd? Wat hebben jullie gedaan met deze maatregel(en)? Aan welke activiteiten hebben jullie deelgenomen?
- In hoeverre draagt deze maatregel volgens jullie bij aan het adequaat participeren van jongeren binnen het onderwijs om voortijdig schoolverlaten te voorkomen en het terughalen van jongeren richting het onderwijs?
- Wat ziet u bij deze maatregel als werkzaam element in het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en het terughalen van jongeren richting het onderwijs?
- Wat zouden nog eventuele verbeterpunten of aanscherpingen zijn binnen deze maatregel om voortijdig schoolverlaten te voorkomen en/of voor het terughalen van jongeren richting het onderwijs?

Overkoepelende vragen

- Uit uw perspectief, welke specifieke aspecten van de activiteiten die Ferm ontplooit zijn bijzonder effectief gebleken om jongeren op een adequate wijze te laten participeren? Zou u een paar voorbeelden kunnen geven om dit te illustreren?
- Zijn er nog andere maatregelen of activiteiten die Ferm zou moeten opnemen in hun Regionaal Programma 2025-2028 om jongeren te laten participeren in het onderwijs?

Jongerenadviesteam

Ferm ziet er wat voor in om een jongerenadviesteam in te schakelen die meedenken met de Ferm-maatregelen. Graag halen wij ook informatie op bij verschillende stakeholders hoe zij hierover denken.

- Op welke wijze kunnen jongeren voor het jongerenadviesteam het beste geworven worden?
- Welke vorm van een jongerenadviesteam sluit volgens jullie het beste aan bij de behoeften en wensen van jongeren?
- Op welke inhoudelijke thema's en onderwerpen zouden jongeren het beste gevraagd kunnen worden?
- Hoe kunnen jongeren duurzaam ingezet worden voor het jongerenadviesteam en welke randvoorwaarden zijn daaraan verbonden?

Bijlage 3. Topiclijst experts

Kennismaking

- Naam en functie.
- Hoe komt het thema voortijdig schoolverlaten naar voren in uw werk/onderzoek? Is dat meer op preventief niveau of curatief niveau?

Algemeen

- Wat is volgens u nodig om jongeren adequaat te laten participeren in onderwijs?
 - Welke factoren/elementen zijn hierin van belang?
- Hoe kan voortijdig schoolverlaten onder jongeren voorkomen worden (preventief)?
 - Welke factoren/elementen zijn hierin van belang?
- Hoe kan voortijdig schoolverlaten onder jongeren teruggedrongen worden (curatief)?
 - Welke factoren/elementen zijn hierin van belang?

Ferm-maatregelen

Introductie: we gaan in op de vijf maatregelen van Ferm en stellen daar enkele vragen over. Vanuit jullie eerdere onderzoek naar en expertise in voortijdig schoolverlaten zouden wij jullie uit willen nodigen te reflecteren op deze maatregelen. We gaan in op het curatieve als het preventieve aspect rondom voortijdig schoolverlaten.

- In hoeverre en op welke manier kunnen de activiteiten van Ferm [binnen de pijlers onderwijs, jongeren, doorstroom, Civil Society, LOB in de regio en plusvoorziening] volgens jullie bijdragen aan (het toerusten van jongeren om) betekenisvol te kunnen participeren binnen het onderwijs en het voorkomen en terugdringen van voortijdig schoolverlaten?
- Zien jullie in de maatregelen van Ferm werkzame elementen terug om jongeren adequaat te kunnen laten participeren en hun toe te rusten om dit te doen binnen het onderwijs en voortijdig schoolverlaten te voorkomen en terug te dringen?
 - In hoeverre komt de aanpak van Ferm overeen met wat u beschouwt als effectieve strategie om VSV te voorkomen of tegen te gaan?
- Missen jullie nog iets in het programma van Ferm? Wat zou er wat jullie betreft aangescherpt/ aangevuld kunnen worden? Wat zouden jullie Ferm adviseren om nog als maatregel/maatregelen op te nemen in het nieuwe VSV-programma in het kader van preventie en curatie?

Jongerenadviesteam

Ferm wil graag een jongerenadviesteam inschakelen die meedenken met de Ferm-maatregelen. Graag halen wij ook informatie op bij verschillende stakeholders hoe zij hierover denken.

- Ziet u meerwaarde in het aanstellen van een jongerenadviesteam?
- Wat kan hierin waardevol zijn?

Risicofactoren en bevorderende factoren (Een lijst wordt gedeeld met deelnemers)

- Kijkend naar dit overzicht, komen er dan nog ideeën bij jullie op voor input voor Ferm om de maatregelen te versterken of aan te vullen?

Bijlage 4. Topiclijst en stellingen jongeren

Vragen aan de jongeren over een mogelijke jongerenadviesteam (JAT)

- Wat is een jongerenadviesteam (JAT)?
- Hoe zou zo'n team eruit moeten zien?
 - Welke jongeren? Hoeveel? Vaste groep?
 - Hoe vaak bij elkaar komen? En in welke vorm?
 - Waar kunnen we deze jongeren vinden/werven?
 - Welke vergoeding zou volgens jullie passen?
 - Waarover en wanneer zou zo een JAT Ferm advies kunnen geven?
- Op welke manier kan een JAT een verschil kan maken om voortijdig schoolverlaten te voorkomen of te verminderen?
- Zou het JAT in contact moeten staan met doorstroomcoaches en de betrokken gemeenten?

Stellingen

- Stelling 1. Het jongerenadviesteam (JAT) hoeft niet alleen te bestaan uit jongeren die ervaring hebben met vroegtijdig stoppen met school. Het is goed als er verschillende soorten jongeren in zitten, met verschillende achtergronden en ervaringen.
- Stelling 2. Er moeten een paar jongerenambassadeurs in worden gezet elk jaar om andere jongeren aan te moedigen om deel te nemen aan het jongerenadviesteam.
- Stelling 3. Er moet een vergoeding worden gegeven aan jongeren die deelnemen aan het jongerenadviesteam.
- Stelling 4. Alle jongeren moeten worden geworven via de school, zoals via mentoren, docenten, de leerlingen- en studentenraad. Alleen op die manier kan je jongeren vinden en betrekken.
- Stelling 5. Degene die vanuit Ferm het JAT leidt mag ouder zijn dan 30 jaar.
- Stelling 6. De informatie die opgehaald wordt met het jongeren advies team moet niet alleen worden voorgelegd aan Ferm, maar ook aan andere professionals in de Stedendriehoek.
- Stelling 7. Het is belangrijk dat het JAT bekend is bij jongeren. Dit kan bijvoorbeeld door het te promoten op sociale media.
- Stelling 8. Het JAT moet minimaal een keer per maand bij elkaar komen.
- Stelling 9. Het JAT moet online plaatsvinden.
- Stelling 10. De mening van jongeren moet serieus genomen worden het JAT en Ferm.

Afsluitende vragen

- Wat heb je (reflecterend op jouw situatie) nodig gehad om je gesteund te voelen?
- En als je dat niet wil; hoe zouden anderen je kunnen helpen met het zoeken naar een goede baan (en eventueel interne opleiding)?
- Wat denk je dat nodig is voor andere jongeren die in een soortgelijke situatie zitten?

Literatuur

Attwood, G., & Croll, P. (2006) Truancy in secondary school pupils: prevalence, trajectories and pupil perspectives. *Research Papers in Education*, 21:4, 467-484, DOI: 10.1080/02671520600942446.

Buitelaar, J. K., van Andel, H., Duyx, J. H., & van Strien, D. C. (1994). Depressive and anxiety disorders in adolescence: a follow-up study of adolescents with school refusal. *Acta Paedopsychiatrica*, 56(4), 249-253.

Cabus, S. J. (2013). Wat werkt in de strijd tegen voortijdig schoolverlaten? Sociale vraagstukken. <https://www.socialevraagstukken.nl/wat-werkt-in-de-strijd-tegen-voortijdig-schoolverlaten/>.

Cabus, S.J. and De Witte, K. (2012). Naming and shaming in a 'fair' way. On disentangling the influence of policy in observed outcomes. *Journal of Policy Modeling*, 34(5), 767-787.

Cabus, S., De Witte, K., Csillag, M., Groot, W., & Maassen van den Brink, H. (2011). Voortijdig schoolverlaten: beleidsevaluatie 2011 - deel 2 kwalificatieplicht - verzuimbeleid. NICIS/TIER/Maastricht University.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2018). Jaarrapport Integratie. <https://longreads.cbs.nl/integratie-2018/schooluitval-onder-tweede-generatie-jongeren/>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2022). Verkenning alternatief verdeelmodel voor voortijdig schoolverlaten. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/aanvullende-statistische-diensten/2022/verkenning-alternatief-verdeelmodel-voor-voortijdig-schoolverlaten>.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2023). Voortijdig schoolverlaters; geslacht, woonregio. <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84780NED>.

Cobben, L., Graus, E., & Huijgen, T. (2022). Uitval zonder diploma: Aanleiding, Kansen en Toekomstintenties 2021 (No. 005). Maastricht University, Research Centre for Education and the Labour Market (ROA).

De Witte, K. & Cabus, S.J. (2013). Dropout prevention measures in the Netherlands, an evaluation. *Educational Review*, 65(2), 155-176.

De Witte, K., Cabus, S., Thyssen, G., Groot, W., & van Den Brink, H. M. (2013). A critical review of the literature on school dropout. *Educational Research Review*, 10, 13-28.

Freeman, J., & Simonsen, B. (2015). Examining the impact of policy and practice interventions on high school dropout and school completion rates: A systematic review of the literature. *Review of educational research*, 85(2), 205-248.

Garland, D. (2001). *Culture of control: Crime and social order in contemporary society*. Chicago: University of Chicago Press.

Gielen, A.J., Peeters, M., Wouterse, L. & van Wonderen, R. (2021). Werken aan weerbaarheid van Haagse leerlingen. Een evaluatie van de projecten VIP, MIJ en MIJ jr. Gemeente Den Haag.

Heemskerk, I. M. C. C., Eck, E. van, Buisman, M., & Sligte, H. (2018). Samen op weg naar een startkwalificatie. Evaluatie van vsv-projecten in het programma Kansen voor Jongeren van het Oranje Fonds (No. 984). Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Herweijer, L. (2008). *Gestruikeld voor de start*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

Kenniscentrum LVB (2023). LVB & schooluitval. <https://www.kenniscentrumlvb.nl/schooluitval/-:~:text=Jeugdigen%20met%20een%20LVB%20hebben,met%20negatieve%20ervaringen%20als%20gevolg>.

Meng, C. M., Coenen, J. B., Büchner, C. I. R., & Ramaekers, G. W. M. (2009). *Zonder diploma: aanleiding, kansen en toekomstintenties*. Maastricht University.

Nederlands Jeugdinstituut (2023a). Definities rond schoolverzuim. <https://www.nji.nl/voortijdig-schoolverlaten-en-verzuim/definities-schoolverzuim-doorstroompunt>.

Nederlands Jeugdinstituut (2023b). Risicofactoren en beschermende factoren voortijdig schoolverlaten en verzuim. <https://www.nji.nl/voortijdig-schoolverlaten-en-verzuim/risicofactoren-en-beschermende-factoren>.

Nederlands Jeugdinstituut (2024). Cijfers over voortijdig schoolverlaten. <https://www.nji.nl/cijfers/voortijdig-schoolverlaten>.

Overheid.nl (2023). Handleiding Leerplicht. <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR119805>.

Rijksoverheid (2022). Kamerbrief over voortijdig schoolverlaten en overstap van school naar werk. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/11/02/kamerbrief-voortijdig-schoolverlaten-en-overstap-van-school-naar-werk>.

Rijksoverheid (2023a). Aanpak voortijdig schoolverlaten. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vsv/aanpak-voortijdig-schoolverlaten-vsv>.

Rijksoverheid (2023b). Leerplicht en kwalificatieplicht. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht>.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68.

Sleeuwen, van, W., & Heyne, D. (2020). Schoolverzuim aanpakken: een wetenschappelijke onderbouwing. Nederlands Jeugdinstituut.

Timmermans, M., Bertling, L., Kaal, H., & Verzaal, M (2019). Proeftuin LVB & schoolverzuim. Herkenning en begeleiding van leerlingen met een LVB in de schoolverzuimaanpak. Regioplan.

Traag, T., Marie, O., & van der Velden, R. K. W. (2010). Risicofactoren voor voortijdig schoolverlaten en jeugdcriminaliteit. *Bevolkingstrends*, 02-10, 55-60.

Van der Gaag, M., Snell, N., Bron, G., Emerencia, A., Blaauw, F., Heemskerk, I., ... & de Jonge, P. (2018). Voortgangsonderzoek: aanpak van voortijdig schoolverlaten en jongeren in een kwetsbare positie (eindrapport). Rijksuniversiteit Groningen, U-can-act symposium (november 2018).

Van der Gaag, M., Snell, N., Bron, G., & Kunnen, S. (2020). Voortijdig schoolverlaten voorkomen: Perspectieven van wetenschap, praktijk en beleid. (1 redactie). Uitgeverij Acco.

Van der Steeg, M., & Webbink, D. (2006). Voortijdig schoolverlaten in Nederland: Omvang, beleid en resultaten (No. 107). Centraal Planbureau.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2009). Vertrouwen in de school. Over de uitval van 'overbelaste' jongeren. <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2009/01/26/vertrouwen-in-de-school>.

Zaff, J. F., Donlan, A., Gunning, A., Anderson, S. E., McDermott, E., & Sedaca, M. (2017). Factors that promote high school graduation: A review of the literature. *Educational Psychology Review*, 29, 447-476.

COLOFON

Opdrachtgever	Ferm
Auteurs	D. M. M. A. Yassine, MSc M. van de Gevel, MSc Dr. I. M. Soeterik
Met medewerking van	M. J. Verstappen, MSc I. Boukrina , MSc
Foto omslag	Adobe Stock, Tiero, 494668734
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Giessenplein 59 C 3522 KE Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-352-0

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, januari 2025.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.